

Ö Z E T

TEZİN BAŞLIĞI : RUSYA FEDERASYONU'NUN TÜRK
CUMHURİYETLERİNE YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI

YAZARIN ADI : Aziz AZİZ

SSCB dağıldıktan sonra ortaya çıkan 15 Bağımsız Cumhuriyet kendi dış politikalarını belirlemek istemişlerdir. Rusya Federasyonu gerek Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) aracılığıyla gerekse ikili münasebetleriyle Sovyetler Birliği döneminde yönetiminde bulunan şimdinin Bağımsız Devletlerine yeniden hakim olma mücadelesi vermektedir. Yakın Çevre doktrini olarak ifade edilen ve Putin ile en güçlü dönemini yaşayan bu siyaset şimdi Medvedev'le devam etmektedir.

SSCB'den sonra Bağımsız birer Devlet olma yolunda hayli mesafe alan Türk Cumhuriyetleri (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan) dış politikalarında çeşitli devletlerle münasebet kurmaya çalışmışlardır. Fakat Rusya Federasyonu bölgede etkisini kaybetmemek ve daha da artırmak üzere politikalar uygulamaktadır. Uyguladığı politikalar neticesinde yakın gelecekte de bölgede Rusya'nın ağırlığı hissedilmeye devam edeceğe benzemektedir

S U M M A R Y

TITLE OF THESIS : THE FOREIGN POLICY OF
RUSSIAN FEDERATION ON TURKIC STATES

NAME OF AUTHOR : Aziz AZIZ

The 15 independent states that emerged after the demise of the USSR were eager to determine their own foreign policy. Whether it is by means of Commonwealth of Independent States (CIS) or one-to-one relations the Russian Federation continues its struggle to regain dominance over the Independent States, which were once under the rule of the Soviet Union. This policy, termed Close Vicinity doctrine that peaked its influence during the leadership of Putin nowadays continues its existence under the current president Medvedev.

The Turkic States (Azerbaijan, Kazakhstan, Kirgizistan, Uzbekistan and Turkmenistan), which managed to gain significant pace in becoming an independent state after the USSR era, have endeavoured to establish relations with various countries in their foreign policies. However the Russian Federation appears determined in its policies to preserve and even increase its influence throughout the region. As a result of the policies it practices it would not be wrong to assume that Russia's presence will be felt even more in the short term.

TEŞEKKÜR

Bu araştırma, yaklaşık iki yıl eğitim ve iki yıl da araştırma sürecini kapsar. Öğrenciliğimin mutlu yılları süresince, bölüm hocalarımla, öğrenci ve araştırmacı arkadaşlarımla da sürekli fikir alışverişinde bulunmaya gayret içerisinde bulunmuşuzdur.

Misafirperver Türk merkezlerinden biri olan, Orta Asya bölgesinden Anadolu'ya göç eden biz Ahıska Türkleri, Türkiye Cumhuriyetinde yaklaşık on bir yıldır ikamet etmekteyiz. Devletimizin kurumlarındaki yetkili organlarına, Ülkemizin menfaatleri ile çıkarlarını ön planda tutan tüm kuruluşlara, gelmiş geçmiş Hükümet ve yerel yöneticilerine, sonsuz minnettarlığımızı arz ederim.

Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Rektörü Prof. Dr. Alınur BÜYÜKAKSOY başta olmak üzere, tüm öğretim görevlilerine, Orta Asya'yı ve Türk Cumhuriyetlerini yakından ilgilenen ve Türk Cumhuriyetleri öğrencilerinin her zaman yanında bulunan, bizlere bilimsel ve kültürel konularında yardımlaşmayı sağlayan değerli hocam Prof. Dr. Abdulkadir AKÇİN'e ve İşletme Fakültesi Dekan Yardımcısı, Doç. Dr. Halit KESKİN hocama hürmet ve sevgilerimi arz ederim.

Ayrıca, Tez danışmanım olan saygı değer Okan YEŞİLOT bey efendiye teşekkür eder, akademik ve özel hayatında başarılar dilerim.

Bizlere maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen çok değerli mühendis iş adamı, siyaset uzmanı, aile dostum sn. Zeki GEDİKOĞLU'na teşekkür etmekten mutluluk duyarım.

Son olarak, birkaç satır daha eklemek isterim, 11 yıllık düz liseyi Özbekistan Cumhuriyetinde okurken, 6 yıllık Üniversiteyi Azerbaycan'da mezun olurken, Yüksek Lisansımı ise Türkiye'de Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü'nde tamamlamak üzereyken, halen yine benim yanımda bulunan ve hayatta en çok sevdiğim Annemin ve Babamın ellerinden, İlyaz ile Ahmet oğlum un'da gözlerinden öper uzun ömürler dilerim.

KISALTMALAR

ASAM	Avrasya Stratejik Araştırmaları Merkezi
ATO	Ankara Ticaret Odası
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu. (Rusça da SNG).
BMT	Birleşmiş Milletler Teşkilatı.
GNKUR	(Türk) Genel Kurmay Başkanlığı
GYTE	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü
İTO	İstanbul Ticaret Odası
İKÖ	İslam Konferansı Örgütü
İTAR-TASS	Sovyet – Rus Haber Ajansı.
İMF	Uluslararası Para Fonu
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KGB	Devlet Güvenlik Komitesi. (Rusya’da)
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı.
MVD	İç İşleri Bakanlığı. (Rusya’da).
RF	Rusya Federasyonu
RTİB	Rus Türk İşadamları Birliği
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (CCCP)
T.C	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Birliği
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu
NATO	Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZET	I
SUMMARY	II
TEŞEKKÜRLER	III
KISALTMALAR	IV
İÇİNDEKİLER DİZİNİ	V
ÇİZELGELER DİZİNİ	VII
HARİTALAR DİZİNİ	VIII
ZAMAN DİLİMİ	IX
1. GİRİŞ	3
2. SSCB DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI	6
2.1 Lenin V. İlyiç Dönemi (1917-1924)	7
2.2 Stalin L. İosyeviç (DJUGAŞVİLİ) Dönemi (1925-1953)	9
2.3 Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası	10
2.4 Kruşçev Nikita Sergeyeviç Dönemi (1956-1964)	11
2.5 Brejnev Dönemi (1964 - 1982)	12
2.6 Yuriy Andropov Dönemi	12
2.7 Konstantin Ustinoviç Çernenko Dönemi	13
2.8 Mihail Gorbaçov Dönemi	13

3.	1991-2008 YILLARI ARASINDA RUS DIŞ POLİTİKASI	15
3.1	Boris Yeltsin Dönemi	15
3.2	BDT'nin Kuruluşu	17
3.3	Rusya Federasyonu'nun Ekonomisi ve Doğal Kaynakları	19
3.4	Putin'in Enerji Pazarlama Politikaları	21
3.5	Orta Asya ve Merkezi Asya İşbirliğinin Kurulması	23
3.6	Atlantikçilik/Avrasyacılık Kavramları ve Dış Politikaya Tesirleri	25
3.7	Putin ve Medvedev Dönem-de Uygulanan Dış Politika Metotları	27
3.8	Türkiye-Rusya İlişkileri	32
4.	RUSYA'NIN TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİNE VE AZERBAYCAN'A YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI	35
4.1	Özbekistan	39
4.2	Kazakistan	40
4.3	Kırgızistan	42
4.4	Türkmenistan	45
4.5	Azerbaycan	46
5.	SONUÇLAR	56
	KAYNAKÇA	58
	ÖZGEÇMİŞ	68
	HARİTALAR	69
	SSCB SONRASI BAĞIMSIZ ÜLKE DEVLET BAŞKANLARI RESİMLERİ	73

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>		<u>Sayfa</u>
2.4.1	İkinci Dünya Savaşındaki savunma harcamaları	11
3.3.1	Rusya'nın başlıca makro ekonomik göstergelerinin 1998-2004 yılları Arası	20

HARİTALAR DİZİNİ

<u>Harita</u>		<u>Sayfa</u>
3.1.1	SSCB'nin İdari Şeması	16
3.2.1	Rusya Federasyonunda BDT Yapı Şeması	18

ZAMAN DİLİMİ

- Yıl 1147 : Rusya Federasyonunun Başkenti Moskova Kurulmuştur.
- 22 Ekim 1721 : Birinci Pyotur' un Çar Rusya'sı başkanı seçilen tarihidir.
- 12 Aralık 1825 : Nikolay I' in Rusya Dönem tarihi sürecidir.
- Yıl 1889-1938 : Türkiye Cumhuriyeti Ulu Önder M. K. Atatürk' ün doğum ve ölüm tarihidir.
- Haziran-Aralık 1905 : 1905 Devrimi olarak tarihe geçiyor.
- 17 Ekim 1917 : Sovyetler de Ekim Devrimi tarihidir.
- 29 Ekim 1923 : Türkiye Cumhuriyetimizin kurulduğu gündür.
- 1870 – 1924 : V. İ. Lenin' nin doğum ve ölüm tarihleridir.
- Ekim 1927 : 15. Komünist Parti Kongresinde, Trotskiy ve Zinovyev Stalin' i desteklerler ve ülke lideri seçerler.
- 23 Ağustos 1939 : SSCB ile Nazi Almanya'sı saldırmazlık paktı imzaladı.
- Haziran 1941 : Nazi Almanya'sı SSCB' ye Ukrayna bölgesinden saldırıda bulundu ve 2. dünya savaşı alevlendi.
- 9 Mayıs 1945 : İkinci Dünya Savaşı Sonudur.

- Aralık 1953 : J. V. Stalin'in öldü. Yardımcısı Malenkov Başbakan, Khruşov Parti Birinci sekreteri olarak görevlendirildi.
- 15 Ekim 1964 : L. İ. Brejnyev Parti Birinci sekreteri oldu, Kasigin ise Başbakan olarak seçilmişti.
- 25 Aralık 1979 : SSCB ile Afganistan savaşı başladı.
- 10 Kasım 1982 : L. İ. Brejnyov öldü, yerine Andropov Genel sekreter olarak seçildi ve o dönemler Gorbaçov Andropov' u destekliyordu.
- 9 Şubat 1984 : Andropov öldü, yerine Çernenko Gen sekreter olarak seçilmiştir.
- 10 Mart 1985 : Çernenko öldü, ertesi hafta M. S. Gorbaçov oyçokluğu ile Ülkenin Genel Sekreteri olarak göreve başladı. Daha sonra SSCB'nin ilk ülke başkanı olarak seçilmiştir.
- Haziran 1991 : B. N. Yeltsin' in Rusya Federasyonu Başkanı olarak seçildiği tarihtir.
- 31 Aralık 1999 : B. N. Yeltsin sağlık nedenlerinden dolayı Başkanlıktan istifa eder, yerine....
- Mayıs 2000' de : Rusya Federasyonu Başkanı V. V. Putin seçilir 2008 kadar iki dönem ülke başkalığını yürüttü.
- 7 Mayıs 2008 : Dmitry Anatolyeviç Medvedyev Rusya başkanı olarak seçildiği gündür.
- 29 Ekim 2009 : Türkiye Cumhuriyetimizin 86. yıl dönümüdür.

1. GİRİŞ

Çarlık Rusya'sının büyük bir devlet haline gelmesi, 1400'lü yıllardan sonra, şimdiki Ukrayna'nın başkenti olan Kiev şehrinin yükselişi ile olmuştur. Çar II. Vasiliy'nin büyük oğlu olan III. İvan Vasilyeviç, döneminde ; Tversk, Rostov, Novgorod gibi şehirler fethedilmiş, Moskova ise yeni Rus başkenti olmuştur.¹

1462-1505 yılları ise; kendisini Bizans İmparatorluğunun varisi olarak ilan eden ve Rusya'nın Bizans ile bağlarına vurgu yapan IV. İvan dönemidir. Bu dönem Rusya'nın büyük devlet olma stratejisinin bir sonucu olarak önemli mücadelelere sahne olmuştur. IV. İvan'ın yaptığı seferlerin sonucunda Ruslar, Kazan Hanlığı topraklarını işgal ederek Astrahan Hanlığı'nı da Moskova'ya bağlamıştır. IV. İvan'ın ölümünden bir süre sonra ise, Çar olarak Romanov ailesinden Fyodoroviç Çar seçilmiştir.²

XVIII. yüzyılda I. Petro ve Katerina dönemleri, Rusya için batılılaşma dönemi olmuştur. Çar I. Petro döneminde, Büyük Kuzey Savaşları ile birlikte Baltık bölgesindeki Letonya ve Estonya ülkeleri ele geçirilmiştir. I. Petro döneminde Rusya, tam bir Avrupa devleti olmuş,³ ülke, Avrupa devletleri örnek alınarak hızlı bir gelişim sürecine girmiştir. 1725 yılına gelindiğinde sahip olduğu 50 savaş gemisi ve 400 kadırgası ile Rusya, hem kara ve hem de deniz devleti haline gelmiştir.⁴

Petro'nun ölümünden sonra, onun başlattığı batılılaşma ve genişleme sürecini devam ettirecek olan isim Katerina'ydı. 21 Nisan 1729'da dünyaya gelen ve Alman asıllı olan Katerina, Çar III. Petro ile evlenmiş ve onun ölümü üzerine 1762 yılında tahta çıkmıştır. 1774-75 yılları arasında Pugaçev ayaklanmasını bastırmayı başaran II. Katerina; adli, mali ve idari alanlarda reformlar yapmış, Osmanlılar'dan Kırım'ı almış, Lehistan'ın ise doğu topraklarını ele geçirmiştir.⁵

---

¹ Pavlov Şıkman, *Deyateli Oteçestvennoy İstorii, Biografiçeskiy Spravoçnik*, Moskova Devlet Üniversitesi Yayınları, Moskova 1997, s.15.

² www.turkcebilgi.com, (25.09.2004).

³ (Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Kitapevi Yayınları, 13. Baskı, Ankara 2005, ss.118-119).

⁴ Lee Stephen, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789'e*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2004, s. 208-211.

⁵ Vasiliy Klüçevskiy, *İstorîçeskiye Portreti*, Pravda Yayınları, Moskova 1990, s. 245-282.

Rus İmparatoru Pavel'in beş oğlundan üçüncüsü olan, I. Nikola'nın yönetime gelmesinden birkaç yıl sonra, Ruslar ve Türkler arasında savaş başlamıştır. General Dibiç ve Poskeviç emrindeki kuvvetler, Anadolu'nun doğusundaki Kars ve Erzurum'u işgal etmiştir. 8 Şubat 1828'de imzalanan Türkmençay antlaşmasıyla, Erivan ve Nahçıvan, ardından Kars, Ahıska ve Erzurum gibi önemli kaleler, Ruslar tarafından ele geçirilmiştir. Anlaşıldığı kadarıyla, Osmanlı Devleti'nin Kafkasya ile irtibatı kesildikten sonra, tüm Kafkaslar, Rusların eline geçmiştir 14 Eylül 1829'da imzalanan Edirne Antlaşması'yla bu bölgeler (Ahıska hariç) Anadolu'ya iade edilmiştir.⁶

XVIII. yüzyıl Rusya tarihinde, modernleşme ve batılılaşma kavramlarıyla birlikte anılmıştır. Petro'nun reformları ile başlayan Batılılaşma süreci ve Avrupa'da her gün yenisi ortaya çıkan teknolojik gelişmeler karşısında, Rusya'nın artık bir karar vermesi gerekmektedir. Ya Asyalı olacak ya da modernleşen Avrupa'yla aynı saflara katılacaktı. Solovyev'in de ifadesiyle, o güne kadar Asya'ya karşı mücadele eden Rusya, Petro ile birlikte Avrupa'ya meydan okumaya başlamıştır.⁷ Petro, Rusya'yı dünyanın en güçlü ülkelerinden biri haline getirmiş, ardından Ortodoksluğun gerçek temsilcisi olan bir ülkenin lideri olarak, kutsal ideallerin gerçekleştirilmesine çalışmıştır. Slav milliyetçiliğinin savunuculuğunu yapanlar da, Rusya'nın Ortodoks ve Slav kökenlerine sadık kalarak, kutsal bir görevi üstlenmesi gerektiğini savunmuştur.⁸

XIX. yüzyıl Rusya'sının, dış politika alanında izlediği strateji; ülke ekonomisinin kalkınması için Karadeniz'in, Çanakkale ve İstanbul Boğazları'nın geçiş ilkelerini düzenlemek, İran ve Kafkaslar ile işbirliğini geliştirmek ve bunun yanı sıra Orta Asya bölgesine yayılmak olmuştur. Osmanlı - Rus Savaşı ile Kırım ve Tuna bölgelerinin ele geçirilmesi neticesinde Ruslar, arazilerini biraz daha genişletmiş, Kafkaslara doğru yayılmıştır.⁹

⁶ www.devletarsivleri.gov.tr, (19 Şubat 2006).

⁷ Orhan Gazigil, "Rusya'da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları", Avrasya Etütleri Dergisi Yayınları, Ankara 2005, s. 27-28

⁸ Gazigil, *a.g.e.*, s.28.

⁹ Aleksandr Orlov., Vladimir Georgiyev., Tatyana Sivokhina, *a.g.e.*, s. 187-210.

Stratejik bir noktada bulunan Kafkasya, coğrafi açıdan dünyanın en dağlık bölgelerindedir. Kafkasya aynı zamanda, Rusya'nın sıcak denizlere inme politikası açısından da önemlidir. Güney Kafkasya, XVIII. yüzyılın sonu ile XIX. yüzyılın başlarında, siyasî açıdan çok karışık bir durumdadır.

XIX. yüzyılın başlarında Hazar Denizi'ni bir iç deniz haline getirmek isteyen Rusya, hem Kafkaslardan, hem de Orta Asya bölgesinden güneye doğru yayılma stratejisini uygulamaya koymuştur.¹⁰ Böylelikle, XIX. yy Rusya için büyük bir ilerleme dönemi olmuşsa da, XX. yy'ın başlarına gelindiğinde bu olumlu hava değişmeye başlamıştır. Özellikle; Birinci Dünya Savaşı yılları, Çarlık Rusya'sı için en sıkıntılı dönemlerden biri olmuştur. Almanlarla zorlu bir mücadeleye giren Rusya, ekonomik krize girmiş ve silah teçhizatı gibi teknik malzeme sıkıntılarıyla karşı karşıya kalmıştır.¹¹ Çarlık Rusya'sının sonunu hazırlayan gelişme ise, Ekim 1917 devrimi olmuştur.

---

¹⁰ Zekeriya Türkmen, *XIX. Yüzyılı Başlarında Rusya'nın Güney Kafkasya Politikası*, Manas Üniversitesi Yayınları, Bişkek 2006, s. 9-19.

¹¹ Ekrem Şama, *Hilelerle Çanakkale*, Gonca Yayınevi, İstanbul 2004, s. 11-26.

2. SSCB DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

Ekim grevine yol açan olayların başında, Moskova matbaa işçilerinin yaptıkları grev gelmektedir. 27 Eylül greviden birkaç gün sonra, 3 Ekim’de St. Petersburg’da yeniden dayanışma grevi başlatmışlardır. Ekim ayındaki grevlerle; işçilerin dokunulmazlığına saygı gösterilmesi mücadelesi, bir anda genel yurttaşlık özgürlükleri mücadelesine ve siyasal affa dönüşmüştür. “Anayasal Demokratik Partisi”nin kurucu üyeleri, 12-18 Ekim’de St. Petersburg’da gerçekleşen toplantıda, grevçilerle dayanışma içerisinde bulduklarını ve ulusal meclisin kurulmasını istediklerini belirtmişlerdir.¹²

Marksist ve tanınmış devrimci Trotsky, 1917 Ekim’inde başarılı çalışmalar yürütmüştür. Daha önce 1903’te “İşçi Partisi”nin bölünmesi sırasında Trotsky, Menşeviklere meyletmiş ve Lenin’i sert bir biçimde eleştirerek, onu proletarya üzerinde diktatörlük kurma özlemleri ile suçlamıştır. Kanlı pazardan sonra, Lenin gibi Trotsky de ayaklanmanın hazırlanmasında rol oynamış ve bütün Rusya’da proleteryanın eyleminden yana olduklarını bildirmiştir. Böyle olmakla birlikte Trotsky devrimin kesin zaferi durumunda, proleteryanın iktidarı değil, iktidarın proleteryaı yöneteceğini yazmıştır. Bu yazdıklarıyla Trotsky, sanki 1917’de Bolşeviklerin iktidarı ele geçireceğini hissetmiştir.¹³

Lenin ise, ordu ve askeri faaliyet alanlarını da kapsayan bir sosyalist devrimin sosyalist demokratik “İşçi Partisi” sayesinde yaygınlaştırılacağını savunmuştur. Çar otokrasisinin savunucularından İçişleri Bakanı Maklakov, II. Nikola’ya 5 Ekim’de yazdığı raporda; Rusya İmparatorluğu’ndaki RSDİP’nin, mevcut rejimi yıkmayı ve yerine yeni bir cumhuriyetin kurulmasını amaçladığını dile getirmiştir. Buna karşılık Lenin de, Stokholm’den Şlyapkin’e yazdığı mektupta, er veya geç, Rusya’nın merkezi komitesinin ortaya çıkacağından umutlu olduklarını belirtmiştir.¹⁴

---

¹²Oskar Anweiler, *Rusya’da Sovyetler 1905 - 1921*, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul 1990, s.78-79.

¹³Anweiler, *a.g.e.*, s.129-131.

¹⁴Ay Badayev, *Çarlık Duma’sında Bolşevikler*, Çev: Bülent DAŞ., Meral ORAL, Evrensel Basım Yayınları, Ankara 1999, s. 251-266.

Lev Davidoviç Trotsky, ilk Rus devriminin tarihini anlattığı çalışmalarında, Sovyetlerin ortaya çıkışını şaşırtıcı derecede doğru bir biçimde değerlendirmiştir. Trotsky, Sovyetleri sağlam temeller üzerine kuran unsurun, proleter kurumlar ve partilerin, işçi ve emekçi proletaryanın içerisindeki örgütler olduğunu belirtmiştir.¹⁵

Şubat 1917’de, Çar otokrasisi çökmüştür. Çarizm’e karşı mücadelelerde, işçi ve emekçi köylülerin güçlendiği dönemde Bolşevikler halkın kaderini belirlerken, Menşevikler Petrograd ve daha başka şehirlerin başına geçmişlerdir. Bununla birlikte Bolşevikler Çarlığın yıkılmasının henüz kesin bir zafer olmadığını, eğer Sovyet sistemi kurulmazsa; barışın, toprağın ve özgürlüğün korunamayacağını savunmuşlardır. Bunu gerçekleştirmek içinse; işçi ve asker temsilcilerinin genişletilmesi ve Lenin’in talimatları doğrultusunda güçlendirilmesi gerekiyordu. Eski rejimin nihai olarak yıkılması da bu iki grup sayesinde olmuştu. Sibirya’da sürgünde olan Stalin de bu fikri savunuyor ve hatta şöyle yazıyordu;

“Rus devriminin nihai zaferinin sebebi, devrimci işçi sınıfının devrimci askerle ittifakıdır”.¹⁶

2.1 Lenin V. İlyiç Dönemi (1917-1924)

Bolşevik önderi Ulyanov Vladimir İlyiç, 1907’den - 1917’ye kadar sürgünde yaşamış I.Dünya Savaşı başladığında bu savaşa şiddetle karşı çıkmıştır. Nisan 1917’de Bolodya ve Petrograd’a döndüğünde geçici hükümetle işbirliği yapmayarak halkı silahlı ayaklanmaya ikna etmiştir.¹⁷

Devrimci Lenin hakkında araştırma yapan Helene Carrere’nın eserinde; Fransız sskeri heyetinin gözleri önünde gelişen Rus devrimi ve 31 Ekim itibariyle kazanılan zafer anlatılır. Carrere eserinde; devrim sonrası, sokakların tümünün sakin olduğunu; kamu hizmetleri, tramvay, telefon, posta, nakliyat ve iletişimin bir an bile aksamadığını, yüzleri asık olanların sadece burjuva sınıfı olduğunu belirtmiştir.¹⁸

---

¹⁵ Anweiler, *a.g.e.*, s.85-89.

¹⁶ V. M, Volin, *Sovyet Ülkesinde Sosyalizmin Zaferi İçin 1917-1947*, Çev: İbrahim Okçuoğlu, Ceylan Yayınları, İstanbul 2004, s. 9-14.

¹⁷ Sergey Mstislavkiy, *Rusya’yı Dönüştüren Beş Gün*, Çev: Erdal DEMİRCİ, Ceylan Yayıncılık, İstanbul 1998, s.180.

¹⁸ Carrere Helene, *Lenin Biyografisi*, Çev: A. C. Akkoyunlu, Doğan Kitapçılık Yayınevi, İstanbul 2002, s. 235.

Lenin liderliğinde gerçekleşen komünist devrimi, SSCB'nin stratejilerini ve dış politikadaki davranışlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Sovyetler Birliği ve sahip olduğu komünist sistem küresel bir güç olarak, Avrasya'daki bölgesel kriz ve çatışmalara yön verebilen güçlü bir faktör olmuştur. RSDİP'nin Ekim devrimi ile Lenin'in ölümü arasındaki dönemde belli başlı hedefleri; devrimci olmaktan çıkıp, hükümet ve yönetim anlayışına doğru yönelen tek partili bir sistem kurmak olmuştur.¹⁹

Lenin, ülkede istikrarlı bir yönetim için partinin yapması gereken değişiklikleri aşama aşama gerçekleştirmiştir. Tüm il ve ilçeler, köy ve kasabalar, Kızıl Ordu kısaca Sovyetlerin tüm kurum ve kuruluşları, parti merkezleri artık belirli bir faaliyet içerisine yürütülmeye başlanmıştır.²⁰

Lenin, son dönemlerinde sosyalist devrim için şöyle yazmıştır ;

“Avrupa'nın bazı şehirlerinde yaşanan mücadelelerde, inkılapların başarısız olduğuna tarih kitaplarından okuyarak şahit olmak mümkündür. Savaşık ve devrim yaptık diye her şey bitmiş gibi yatarsak, bir gün o da elimizden gider. Büyük mücadeleler sonucunda kazanılan sosyalizmdeki gibi her şeyin kendine mahsus yöntemi olduğu gibi, her mücadelenin de kendine mahsus tarafları olacaktır”.²¹

---

¹⁹ Mesut Çaşın, *Rus İmparatorluk Stratejisi*, ASAM Yayınları, Ankara 2002, s. 104-107.

²⁰ Edward Carr, *Sovyet Rusya Tarihi ve Bolşevik Devrimi 1917-1923*, Metis Yayınları, İstanbul 2002, s. 174-180.

²¹ Mikhail Gorbaçev, *Kayta Kuruş ve Yangiçe Fikirleş - Mamlakatimiz ve Bütün Dünya Üçün*, Taşkent Devlet Yayınları, Taşkent 1988 , s. 54 -55.

2.2 Stalin L. İosyeviç (DJUGAŞVİLİ) Dönemi (1925-1953)

Sovyet elitizminin, Avrupa'ya egemen olması yolundaki komünist anlayışın sahibi Stalin'dir. Ona göre; komünist bir kişi her zaman devrimcidir ve bunlar, Sovyetler Birliği'ni koruyacaktır. Çünkü Sovyetler Birliği, dünyanın ilk devrimci, işçi ve emekçi sosyalist devletidir.²²

Hitler ordularının, Doğu Avrupa'dan sonra Sovyet topraklarını ele geçirmesiyle birlikte başlayan II. Dünya Savaşı sırasında Stalin, sosyalist anavatanı savunabilmek için açık bir milliyetçi söylem içerisinde Rus kimliğini canlandırma yolunu seçmiştir. Bu yıllarda Ruslar, "büyük kardeş" olarak nitelendirilmiştir. Sovyet halkının büyük Rus halkı ile birlikteliğine vurgu yapan Stalin, 1941-1945 savaşıdan sonra, bu savaşta kahramanlık gösterenin Sovyet halkı değil, Ruslar olduğunu söylemiştir. Bunun dışında Alman işgalinden, Doğu Avrupa'nın Kızıl Ordu tarafından kurtarılması da, Rus halkının "tarihsel misyonu" düşüncesini güçlendirmiştir.²³

Moskova'da, İngiliz-Fransız-Sovyet askeri görüşmeleri devam ederken, 29 Ağustos 1939 tarihinde Sovyet Rusya ile Almanya'nın bir saldırmazlık anlaşması imzaladıkları haberi bütün dünyada büyük bir etki yaratmıştır. 1 Eylül 1939'da ise, Alman ordularının, savaş ilan etmeksizin Polonya topraklarına girerek İngiltere ve Fransa'ya vermiş oldukları sözü yerine getirmemeleri üzerine, 3 Eylül 1939 günü İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan ederek II. Dünya Savaşını başlatmışlardır.²⁴

---

²² Caşın, *a.g.e.*, s.103.

²³Zeynep Dağı, *Rusya'nın Dönüşümü, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika*, Boyut Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 80-81).

²⁴Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyılın Siyasi Tarihi 1914-1995*, Alkım Yayınevi, Cilt : 2, İstanbul 2004, s. 296-304.

2.3 Soğuk Savaş Dönemi ve Sonrası

İkinci Dünya savaşı sonrasındaki yıllar, Sovyetler Birliği ve ABD arasında Soğuk Savaşın yaşandığı dönem oldu. Ancak 1933'e kadar SB ile diplomatik ilişki içerisine girmeyen Amerika, İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman tehdidine karşı koyabilmek için, bu ülke ile var olan anlaşmazlıkları göz ardı ederek ittifak kurdu.²⁵

Fransa'ya karşı üstünlük kazanan Almanya için yeni hedef, İngiltere ve SSCB olmuştur. Almanlar, Balkanlar'dan sonra, Yugoslavya'yı ve Yunanistan'ı işgal ederek, 22 Haziran 1941'de SSCB'ye saldırmıştır. Sovyetler bu duruma hazırlıksız yakalanmış ve milyonlarca Sovyet askeri esir alınmıştır.²⁶

Stalin, Alman saldırılarına karşı konulabilmesi için; güçlü bir ekonomiye ve ordunun eğitilerek vatanın savunmasına hazırlanması gerektiğini söylemiştir. Yine bu amaçla; orduya özen gösterilmeli ve moral verilmeliydi. Kızıl Orduya yönelik bu desteği ile Stalin, Sovyet halkının sevilen lideri konumuna gelmiştir.²⁷

Stalin tarafından açılan Komünist Partinin XIX. kongresinde; Sovyet rejimi ve idareciliği açısından yenilik yapılacağı bildirilmiş ve esas roller, Malenkov ve Khruşçev'e verilmiştir. Partinin ikinci sekreterliğine Khruşçev, üçüncü sekreterliğine Ponamarenko, dördüncü sekreterliğine Suslov ve beşinci sekreterliğine de Aristov getirilmiştir.²⁸

---

²⁵ www.usemb - ankara. org. tr

²⁶ Dağı, *a.g.e.*, s. 89-90.

²⁷ www.stalinkaynak.com (Nisan 2006)

²⁸ Alain Decaux , *9' ncu Gizli Dosya*, Toker yayımları, İstanbul. s. 94-98.

2.4 Kruşçev Nikita Sergeyeviç Dönemi (1956-1964)

İkinci Dünya Savaşı döneminde SSCB'nın nüfus kayıpları 20-25 milyondur. Savaşa katılan ülkelerden silah ve savunma harcamaları en yüksek olan, 387 milyon dolarla ABD'dir. Bu ülkeyi 272 milyon dolarla Almanya, ve 192 milyon dolarla SSCB izlemiştir.²⁹

Stalin'in ölümünden sonra lider olan Kruşçev, Sovyetlerin İkinci Dünya Savaşına hazırlıksız yakalandığını ve bu nedenle yeterli seferberlik olanaklarına sahip olmalarına rağmen, bu savaşın büyük teçhizat, personel ve moral kaybına yol açtığını belirtmiştir.³⁰

İkinci Dünya Savaşı için savunma harcamaları çizelge 2.4.1'de gösterilmiştir.

Amerika (01.07.1940 -30.06.1946)	387.000
Almanya	272.000
Rusya	192.000
İngiltere	120.000
İtalya	94.000
Japonya	56.000
Kanada	15.680
Fransa (Normandiya çıkarmasından sonra)	9.000
Güney Amerika Ülkeleri	8.000
Belçika	3.250
Polonya (Varşova'nın düşmesine kadar)	1.550
Hollanda (İşgalden önce)	925
Çekoslovakya (1935 – 1942)	800
Yunanistan (1935 – 1942)	220
Yugoslavya (1935 – 1942)	200
Meksika	200
Çin	---

Lenin' in en güvenilir öğrencisi olan Kruşçev, Nisan 1894'te maden işçisi bir ailesinin oğlu olarak dünyaya geldi. Kruşçev, 1929'da Stalin adına Sanayi ve Endüstri Enstitüsü'nü kazanmıştır. Yıllarca Ukrayna Merkezi Komitesi ve parti başkanlığını yönettikten sonra; tarım, sanayi, işçi hakları, eğitim ve kültür alanlarında mücadele ederek, halkın güvenini kazanmıştır. SSCB merkezi komite üyeliğine getirilen Kruşçev; Çin, Hindistan, Polonya, Afganistan, Yugoslavya ve İngiltere ile görüşmeler yapmış, dünya ve dünya halkları için, çalışmalarda bulunmuştur.³¹

²⁹ Caşın, *a.g.e.*, s. 152.

³⁰ Caşın, *a.g.e.*, s. 151.

³¹ Şıkman. Pavlov, *Deyateli Oteçestvennoy İstorii, Biografiçeskiy Spravoçnik*, Moskova Devlet Üniversitesi Yayınları, Moskova 1997, s. 38.

2.5 Brejnev Dönemi (1964 - 1982)

Kruşçev'in ardından göreve gelen Brejnev, 1964 - 1982 yılları arasında tam 18 sene Sovyetleri yönetmiştir. Her ne kadar Afganistan'a asker yollanmasını onaylamışsa da onun dönemi, ülke içinde ve uluslararası alanda istikrarlı bir dönem olmuştur. Nitekim Kruşçev ve Brejnev döneminde Rusya, dünya konjonktüründe güçlü bir konuma sahip olmuştur.³²

Brejnev döneminde devletin kurum ilişkileriyle yönetilmesi, artık olanaksız hale gelmiş ve alternatifler aranmaya başlanmıştır. Batının demokratik ideallerini benimseyen birkaç aydın, bu reformcu hareketi desteklemişlerdir.³³ Komünist Partisi Merkezi Komitesi'nin başkanlığını yürüttüğü dönemde, Sovyet ordusunda başkomutanlık yapan Brejnev, daha sonra Kazakistan Cumhuriyeti'nin KPMK birinci sekreterliği görevine getirilmiştir. KPMK'nın XXIII. kongresinde Sovyetler Birliği Genel Sekreteri olarak seçilmiş, Kasım 1982'de hayat veda ettiği güne dek ülkeyi yönetmiştir.³⁴

Sovyetler Birliği Brejnev döneminde ekonomik olarak ilerlemiş, modernleşmiş ve eğitim alanında güçlü bir bilimsel kurumsallaşma sistemi içerisine girmiştir.³⁵

2.6 Yuriy Andropov Dönemi

Brejnev'den sonra Yuri Andropov, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği lideri olmuştur. (d/t. 15 Haziran 1914 – ö/t. 9 Şubat 1984) 1956 yılındaki Macar Ayaklanması sırasında SSCB'nin, Budapeşte Büyükelçiliği görevini yürüten Andropov, Mayıs 1967'de parti lideri Leonid Brejnev tarafından gizli haber alma servisi (KGB)'nin başına getirilmiştir. 1973'te Politbüro'da asli üye olan Andropov, 1976'da ise orgeneral rütbesine yükseltilmiştir. Komünist Parti Genel Sekreteri

---

³² E Hasan Mikail *Yeni Çağlar ve Rus Dış Politikası*, IQ Kültür Sanat Yay-k, İstanbul 2007, s. 68-69.

³³ *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi* (1975) Aydınlık Yayınları, İstanbul, s. 340-347.

³⁴ Aleksandr Stefanov, *Natsionalny Sastav Naseleniia SSSR*, Finansy i Statistika Yayınları, Moskova 1991, s. 5-6.

³⁵ Stefanov, *a.g.e.*, s. 6-7.

Leonid Brejnev'in sağlık durumunun giderek bozulması üzerine onun yerine başkanlık yapması için hazırlanmış ve Mayıs 1982'de KGB başkanlığından istifa etmiştir. Brejnev'in ölümü üzerine de, Komünist Parti Genel Sekreterliği ve devlet başkanlığı görevine yükselmiştir.³⁶ Ölümcül bir hastalığa yakalanan Yuriy Andropov, Şubat 1984'de ölünce kıssa bir süre sonra, genel sekreterlik görevi, muhafazakar olarak bilinen Konstantin Ustinoviç Çernenko'ya devredilmiştir.³⁷

2.7 Konstantin Ustinoviç Çernenko Dönemi

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Konstantin Ustinoviç Çernenko, 24 Eylül 1911'de bir Rus köylüsünün oğlu olarak, Sibirya'da dünyaya geldi. 1971'de Politbüro asli üyesi olan Çernenko'nun. Brejnev'in yerine Yuri Andropov'un seçilmesinden sonra bu görevden alınması beklenirken o, Andropov'un güvenini kazanmıştır. Andropov'un 1984'te ölümü üzerine Komünist Partisi Genel Sekreterliği'ne getirilen Çernenko, yöneticilik vasfına sahip olmadığından Politbüro'da da çok etkili bir rol oynayamamıştır. Çernenko, SSCB Dışışleri eski bakanı Andrey Gromiko'nun gölgesinde bir dış politika takip etmiştir. 10 Mart 1985'te hayata gözlerini yummuş, yerine Mihail Gorbaçov devlet başkanı seçilmiştir.³⁸ Gorbaçov'un seçilmesinde parti içerisindeki muhafazakar gruplar etkili olmuştur.

2.8 Mihail Gorbaçov Dönemi (1985 -1990)

1985'te SSCB'nin Komünist Parti Sekreterliği'ne getirildiğinde, Sovyet sistemi iktisadi ve siyasal boyutlarıyla, tam bir çıkmazda idi. Sovyet sisteminin reformlar ile güçlendirilmesi, Gorbaçov iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra, iç ve dış politikada reformlarını uygulamaya koymuştur. Sovyet dış politikasında ciddi bir reform yapmak istemiş ve uluslararası sistemde kutuplaşma yerine, Avrupa ile ekonomik, askeri ve siyasi işbirliğini sağlayacak olan "Ortak Avrupa Evi" fikrini ortaya atmıştır.³⁹

---

³⁶ www.istoryasscb.ru

³⁷ Davit Parker, *Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1950-1991*, Çev: Kemal İNAL, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara 2003. s. 252.

³⁸ www.tr.wikipedia.org

³⁹ Zeynep Dağı, *a.g.e.*, s. 93-96.

Silahsızlanma, çevre kirliliği, açlık, ve terörizm gibi sorunların artık tek taraflı olarak değil, BM ve AGİK gibi uluslararası kuruluşlar ile sağlanacak olan işbirliği ile çözülebileceğini öne sürmüştür. Batının düşman değil, bir ortak olarak algılanması gerektiği söyleyen Gorbaçev, Sovyet dış politikasında radikal bir dönüşüm başlatmıştır. 1988’de imzalanan ve Sovyet ordusunun Afganistan’dan çekilmesini içeren, “Cenova Sözleşmesi”ni yapmıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı sözcüsü Genadiy Gerasimov’un, Doğu Avrupa ülkelerinin özgür olabileceğini açıklamasından sonra, Berlin duvarı yıkılmış ve Sovyet ordusu Doğu Almanya’dan çekilmiştir.

Sovyet yöneticileri Temmuz 1989 Paris’te toplanan zenginler zirvesine yolladığı mektupta, perestroykanın Rus ekonomisinin dünya ekonomisine bütünüyle katılması demek olduğu belirtilmiş ve Sovyetler Birliği gibi büyük bir pazarın açılmasından dünyanın da yarar göreceği açıklanmıştır.⁴⁰

Perestroyka politikasını destekleyenlerin başında, KGB gelmektedir. KGB’nin güçlü servisleri, 1980 başlarından itibaren Sovyet Devleti’nin ekonomik çöküşünü durdurmak için, bazı reformların yapılması gerektiğine inanmışlardır.⁴¹

Gorbaçev’in karşılaştığı en büyük problem, SSCB’nin kapalı toplum özelliğini kaybetmeye başlaması ve insanların daha özgür bir yaşam talep etmeleridir. Yeniden yapılanmayı gaye edinen politika, başarısızlıkla sonuçlanmış ve halk arasında muhalefetin sesi yükselmeye başlamıştır. SSCB’nin çöküşünü önlemek isteyen komünist partinin en sadık mensupları, kontrolü kendi ellerine almak istemişlerdir. Gorbaçov, yaz tatili için Kırım’a gittiğinde, Komünist Parti mensupları onun hasta olduğunu ilan ederek hakimiyeti Sıkı Yönetim Komitesi’ne devretmişlerdir. Komite üyeleri, Kızıl meydanda protesto gösterileri yapmaya başladığı sırada halkı cesaretlendirmek için tankların üzerine çıkıp konuşmalar yapmıştır.⁴²

---

⁴⁰ Berfolt Brecht, *Meti’nin Özdeyişler Kitabı*, Çev: Ahmet CEMAL, Alan Yayıncılık, İstanbul 1981, s. 95-100.

⁴¹ Zeynep Dağı, *a.g.e.*, s. 92.

⁴² İlyas Kamalov, *a.g.e.*, s.15.

3. 1991-2008 YILLARI ARASINDA RUS DIŞ POLİTİKASI

3.1 Boris Yeltsin Dönemi

Boris Yeltsin, köylü bir ailenin çocuğu olarak 1931’de Sibiry’a’nın Sverdlovsk kentinde dünyaya gelmiştir. Ural Teknik Enstitüsü’nden inőaat mühendisi olarak mezun olduktan sonra, Sovyetler Birliği Komünist Partisi üyesi olmuştur. Nina Girina ile evlendikten sonra, Yelena ve Tatyana adında iki kız çocuğu olan Yeltsin, Gorbaçev tarafından Moskova’ya çağrılmış ve 1985 yılında Komünist Parti Moskova Őefi olmuştur. Ancak daha sonra, reformcu Gorbaçov’a karşı gelişen muhalefet hareketlerinin lideri haline gelen Yeltsin, 1991’de yapılan Rusya Devlet Başkanlığı seşimini, oyların %57.3’ünü alarak kazanmıştır.⁴³ Yeltsin, iktidara geldiğinde Rusya için Sovyet sisteminden tamamen farklı bir politikayı, iç ve dış politikada Batı modelini uygulamaya koydu. Bu amaçla; cumhuriyetler için daha fazla özgürlük, pazar ekonomisine geçiş ve özelleŐtirme politikaları izlendi. Ancak izlenen bu politikalar her ne kadar Batı’nın desteğini almış olsa da Rusya’da tepkiyle karŐılındı. Çünkü, uygulanan bu politikalar sonucunda Çeçenistan bağımsızlık mücadelesine girmiş, diğer cumhuriyetler daha fazla hak talep etmeye başlamış ve 1998’de meydana gelen ekonomik krizle Rusya yeniden parçalanma tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır.⁴⁴

“Perestrojka” ve “Glastnost” ile yeni bir düzen getirmeye çalıŐılırken Gorbaçov, Sovyetler Birliği’nin federal yapısını ve cumhuriyetlerin merkezi otorite ile bağlarını yeniden yapılandırmak ihtiyacını duymuŐtur. Konu ilk defa 1988 yılının Haziran ayındaki XIX. parti konferansında ele alınmıştır. Parti teşkilatı, Sovyetler Birliği’nin parlamentosu olan Yüksek Sovyet’i, iki meclisli bir hale getirilerek, Birlik Konseyi ve Milliyetler Konseyi kurulmasına karar vermiştir. Hem Rusya’nın, hem de müstakil ülkelerin, kendi devlet komitesini kurması sorun teşkil etmemiştir. Yeltsin, bu yöndeki uygulamaları ile, Batı dünyasının gözünde Sovyetler Birliği’ni kurtaran ve aynı zamanda bu ülkede demokrasiyi kuran bir kişi haline gelmiştir.⁴⁵

⁴³ A.g.e., s. 30.

⁴⁴ İlyas Kamalov , “Putin’in Ardından Rusya ”, www. asam.org.tr

⁴⁵ Fahir Armaoğlu, a.g.e., s. 946-948).

25 Aralık 1991’de, Sovyet Devlet Başkanı’nın, SSCB’nin resmen sona erdiğini televizyonda açıklaması ile birlikte, XXI. yüzyıl için yeni bir dönüşüm süreci başlamıştır. “Orak” ve “çekiç” simgesi ile sosyalizmin sembolü olan Sovyet kırmızı bayrağı terk edilerek, kırmızı-beyaz-mavi renkli bayrağın kabulü gerçekleşmiştir. 15 ayrı devlet haline gelen eski SSCB ülkeleri, komünist rejimin merkezi ekonomisinin terk edildiğini ve liberal Batı ekonomisinin benimsediğini ilan etmiştir.⁴⁶ SSCB’nin idari şeması aşağıda yer alan **harita 3.1.1**’de gösterilmiştir.⁴⁷

1991-1994 yılları arasında, RF’nin bölgesel önceliklerine kısaca değinmek gerekirse bu ülke, SB’ nin dağılmasından sonra meydana gelen uluslararası sistem içindeki güçler dengesizliğini ortadan kaldırmak için, yoğun bir çaba içine girmiştir. Kendi gücünü toplamak ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı koymak için, yakın komşuları ile ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Bu noktada, NATO’nun Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişlemesi, Rusya tarafından kaygıyla karşılanmıştır.⁴⁸

Olumsuz etkileri en aza indirebilmek ve dengeli bir dış politika izleyebilmek için hem batıdaki, hem de doğudaki ülkelerle işbirliğine dayalı ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır. Bütün bunlar göz önüne alındığında, dengeli bir Rus dış politikasının oluşumu için yapılması gerekenlerden bazıları şunlardır:

⁴⁶ www.praviteli.ru, (11 Temmuz 2005).

⁴⁷ www.yandex.ru

⁴⁸ Erhan Büyükakıncı, *Değişen Dünya’da Rusya ve Ukrayna*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s.174-177.

- a) Rusya Federasyondaki iç ekonomik ve siyasi vaziyetinin yoluna konulması,
- b) Baltık ülkeleri, Orta Asya ve Kafkasya ülkeleriyle; askeri, ekonomik, ve siyasi ilişkilerin artırılması,
- c) RF dışında yaşayan Rusların sorunlarının çözülmesi ve onların hukuki statülerinin güvence altına alınması,
- d) BDT ve Doğu Avrupa ülkeleri ile olan ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi yönünde adımların atılması.⁴⁹

Bilindiği üzere, 21 Aralık 1991'de Kazakistan'ın başkenti Alma-Ata'da imzalanan deklarasyon ile, eski Sovyet coğrafyası yeni bir döneme girmiştir. Rusya devlet başkanı Yeltsin, bu tarihsel gelişmeyle ilgili olarak verdiği demeçlerde, totaliter bir merkezi denetimin artık sona erdiğini, demokratik bir devletler topluluğu için ilk adımın atıldığını söylemiştir. Ancak Yeltsin'in, yönetimi süresince 10'a yakın başbakan değişikliği yapması, hem ülke içinde hem de ülke dışında istikrarsızlıklara sebep olmuştur. Reformların neden olduğu krizin yanı sıra 1998 Asya Krizi de petrol fiyatlarında dengesizliğine yol açmıştır. Tüm bu olumsuzluklar neticesinde Yeltsin, 1 Aralık 1999'da yerini Putin'e devretmiştir.⁵⁰

3.2 BDT'nin Kuruluşu

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, eski Sovyet coğrafyası üzerindeki etkinliğini yeniden kazanmak amacıyla, 1991'de Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurdu. Katılımcı ülke sayısı 12 olan bu topluluğa Baltık Cumhuriyetleri hariç, tüm eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri üye olmuştur. Üye ülkeler; Rusya Federasyonu, Ukrayna, Beyaz Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan, Moldavya, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'dır. BDT coğrafyası yaklaşık 240 milyonluk nüfusu ile, dünyanın en büyük pazarları arasında yer almaktadır. Önemli ticari fırsatlarının bulunduğu BDT pazarında başarılı olmanın en önemli koşulu, ekonomik düzenin ve işleyişin iyi bir şekilde takip edilmesidir.⁵¹

---

⁴⁹ A.g.e., s.179-182.

⁵⁰ Utku Yapıcı, *Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya*, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, s. 71.

⁵¹ <http://www.bdt.ofisi.com>, (Mart 2005).

Bilindiği üzere SSCB'nin son yılları, iki büyük başarısızlığa sahne olmuştur. Birincisi yeni düşünce ve yeniden yapılanma yoluyla SSCB'ye yaşama gücü kazandırma hayalinin gerçekleştirilememesi; ikincisi, 1991 Ağustos ayında Sovyetlerin müstakil devletler topluluğuna dönüşümü idi. 23 Ağustos 1991'de Ermenistan, 9 Nisan'da Gürcistan, 24-27 Ağustos'ta Ukrayna, Beyaz Rusya, Estonya, Letonya, Litvanya, 30 Ağustos'ta Moldavya ile Azerbaycan, 31 Ağustos'ta Özbekistan ve Kırgızistan, 9 Eylül'de Tacikistan, 27 Ekim'de Türkmenistan, 14 Aralık'ta ise Kazakistan bağımsızlığına kavuşmuştur.⁵² Böylece, eski SSCB coğrafyasını oluşturan bölgede, bağımsız devletlerin ortaya çıkmasıyla yeni bir jeopolitik düzen oluşmuş ve yeni stratejik ilişkiler ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵³ BDT'nin jeopolitik haritası 3.2.1'de gösterilmiştir.⁵⁴

Sovyetlerin dağılmasının ardından kurulan Rusya Federasyonu; Karadeniz, Ural dağları, Baltık denizi, Kuzey denizi, Pasifik okyanusu, Pamir yaylası, Bering boğazı, Malay dağları, Hazar denizi, Kuzey ve Doğu Kafkas bölgelerini içine alan çok geniş bir coğrafyaya sahiptir. Dağılmanın ardından Ukrayna, Beyaz Rusya ve Rusya Federasyonu devlet başkanları tarafından stratejik eşitliğe dayanan yeni ortaklık ilişkileri planlanmıştır. Ancak bu ortaklığa, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'in, önerisi ile Aralık 1992'de Kazakistan'ın başkenti Alma Ata'da yapılan ikinci bir toplantıyla, diğer cumhuriyetler de kurucu üye statüsünde katılmıştır.⁵⁵

⁵² Rusya Federasyonundaki Gelişmeler, Etkileri ve Türkiye, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s. 1.

⁵³ A.g.e., s. 2.

⁵⁴ www.images.yandex.ru

⁵⁵ http://www.bdt.ru (Mart 2006).

Batı, RF'ye yapılacak yardımları müzakere edebilmek ve borçların ödenmesini sağlayabilmek amacıyla, eski Sovyet topraklarında tek bir karar mercii bulunmasını ve ortak para politikası uygulamasını önermiştir. RF idarecileri, Moskova'daki merkez bankasından bağımsız olarak ruble adı altında, yeni bir para birimi belirlemiştir. BDT'nin diğer üyeleri, 22 Ocak 1993 tarihinde yapılan Minsk zirvesinde, devletlerarası bir bankanın Moskova'da kurulmasını ve güçlü bir ekonomik birliğin tesisi için, 16 Temmuz 1993'deki BDT zirvesinde bir görüşme yapılmasını kararlaştırmıştır.⁵⁶

Rusya, Ukrayna ve Beyaz Rusya tarafından kurulan ve daha sonra Orta Asya cumhuriyetlerinin de katıldığı bu teşkilata BDT ismi verilmiştir. Bu topluluk içerisinde; Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan Transkafkasya grubunu; Kazakistan, Kırgızistan, Türkmenistan, Tacikistan ve Özbekistan ise, Orta Asya grubunu meydana getirmiştir. Ayrıca, Hazar Denizi kıyısında yer alan Kazakistan, Türkmenistan ve Azerbaycan için, "Hazar Havzası Devletleri" tanımı da kullanılmıştır. BDT'yi kuran cumhuriyetlerin ortak hedefi, çoğulcu demokrasi ile pazar ekonomisini gerçekleştirerek dünyaya açılmak olmuştur. Rusya Federasyonu petrol sektörüne yapılacak yatırımlarla ilgili kanunu onaylayarak, milyonlarca dolarlık yabancı fonun kapısını açarken, diğer taraftan Orta Asya ülkeleri, özellikle Kazakistan ve Türkmenistan, kendilerini petrol ekonomilerini kurmaya başlamışlardır.⁵⁷

3.3 Ekonomisi ve Doğal Kaynakları

Bilindiği gibi, diğer ülkeler için kaynak tedarikçisi durumunda olan Rusya, jeopolitik açıdan belirleyici bir faktör olmuştur. Dünyadaki kaynakların küresel dağılımında bazı eşitsizlikler mevcuttur. ABD ile Rusya geniş kaynaklara sahipken Japonya ve Avrupa'da, kaynak ihtiyacı söz konusudur. Böylece, kaynaklar açısından zengin olmayan bu iki ülkenin içerisinde bulunduğu bu durum, ABD ve Rusya arasındaki ilişkide de belirleyici olmuştur. Bu durum, Rusya'nın stratejik hedeflerine de uygundur.⁵⁸ Başlatılan ekonomik reformların, BDT bünyesinde uygulanamaması neticesinde Rusya hükümeti, bunları tek başına yürütme kararı almıştır. Ancak yine de diğer cumhuriyetlerin eğilimlerini göz ardı etmesi de

⁵⁶ *Rusya Federasyonundaki Gelişmeler, Etkileri ve Türkiye*, s. 77.

⁵⁷ Filiz İrge, *Sovyetlerden Rusya Federasyonu'na Balkanlar - Orta Asya - Kafkaslar Kapitalist Kuşatma*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2006. s.283-285.

⁵⁸ (Dugin, 2004, ss. 110-112).

mümkün değildi. Çünkü, bu cumhuriyetlerde 25 milyon Rus halkı yaşamaktaydı.⁵⁹ SSCB'nin 1991'de dağılmasının ardından 1998 yılına kadar ekonomik sıkıntılar çözümlenememiştir. Ancak ihracatının %70 - %75'lik gibi bir bölümünü teşkil eden doğal gaz ve petrol kaynaklarının dünya piyasasındaki değerinin artması ile Rusya için ekonomik büyüme süreci başlamıştır. Hükümet tarafından uygulanan makro ekonomik politikalar neticesinde de, ülke ekonomik açıdan son 5-6 yıl içinde ciddi ölçüde yükselme göstermiştir. 1999 yılı itibariyle, ülkede başlayan reel gelir artışı ve uluslararası akışı oluşturan altın/döviz rezervinin sürekli olarak yükselmesi, dış borç ödemeleri açısından olumlu olmuştur. RF 2004 yılında Putin' in ikinci kez iktidara gelmesiyle birlikte, başlattığı ekonomik reformlara devam edilmiştir. Böylelikle Rusya'da 2003 yılında devlet Duma'sı reformlar konusunda rekor sayılabilecek sayıda yasalar getirmiş ve bunlar uygulanmaya başlanmıştır. Parlamenter seçimlerde Putin'in de desteğini alan "Birleşik Rusya Partisi", büyük bir başarı elde ederek, anayasayı değiştirebilecek sandalye sayısına ulaşmıştır.⁶⁰ Ekonomik gelişmenin sürdüğü beşinci yılda, ülkenin ihracat gelirinin yaklaşık % 75'i doğal kaynaklardan elde edilmiş ve RF'nın makro ekonomik göstergeleri aşağıda II.c.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.3.1. Rusya Federasyonu'nun makro ekonomik göstergeleri .

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Nüfus (milyon).	146,3	144,5	144,8	144,5	145,2	145,2	145,0
GSMH (%).	-5,3	6,4	10,0	5,0	4,3	7,3	5,1
Nominal GSMH (milyar dolar)	271,3	195,9	259,7	309,9	346,5	428,5	500
Sanayi Üretimi, %	-5,2	11,0	11,9	4,9	3,7	7,0	5,2
Özel Tüketim, %	-3,4	-2,9	7,3	9,9	8,6	7,5	5,5
Ana Sermaye Yatırımları, %	-12,4	6,4	18,1	10,5	3,0	12,5	9,0
Tüfe, % Yıl Sonu	84,4	36,5	20,2	18,6	15,1	12,0	10,5
İşsizlik, %	11,9	12,9	10,5	9,0	8,9	8,9	7,5
Bütçe dengesi GSMH, %	-4,4	-1,2	2,4	2,9	1,8	1,2	0,4
Dış Ticaret Dengesi (mlr dlr)	16,9	36,2	60,6	47,8	46,2	59,6	54,8
DoğrudanYabancıYtrm (m/d)	2,8	3,3	2,7	2,5	2,4	6,5	6,0
Dış Borçun-GSMH'ya oran, %	59,0	82,0	57,5	44,1	35,9	26,6	21,2
Para Arzı / Artışı M2, %	19,8	57,2	62,4	40,1	32,3	40,0	26,0
Dolar / Ruble Kuru	20,7	27,0	28,2	30,1	30,8	29,3	30,0
Altın / Döviz Rezervi	12,2	12,5	27,9	36,6	47,8	76,5	86,6

Enerji kaynakları üretiminin ve ihracatının artırması neticesinde 2003 yılı sonunda, Rusya'nın GSMH' sı da önceki yıla oranla %6.6, sanayi ürünleri

⁵⁹ (Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, a.g.e., 1995, s. 77)

⁶⁰ www.rusyaofisi. com (Aralık 2004)

üretiminde ise %6,7 oranında bir artış sağlanmıştır. Altın ve döviz rezervleri ise %77,8 ulaşmıştır. RF Maliye Bakanlığına göre, ülkenin dış borcu 2004-2006 yılları arasında, önemli ölçüde azalmış ve 17 milyar dolar tutarında dış borç ödemesi gerçekleştirilmiştir. 2003 yılında, Rusya'nın iç piyasasında yapılan en büyük ticaret, hammadde sektöründe gerçekleştirilmiştir. Bu hammadde kaynakları dışındaki en büyük ihracat ürünlerini; tarım ürünleri ile askeri silah teçhizatı olmuştur. 2005 yılının ilk yarısında, GSMH'si %7,4 artan Rusya'nın GSMH'si yıl sonunda ise %7,7 oranında artmıştır.

3.4 Putin'in Enerji Pazarlama Politikaları

Rusya, enerjisini Gazprom gibi firmalar aracılığı ile dünyaya pazarlamaktadır. Bunun yanı sıra, Hazar ve Orta Asya enerjilerinin dünya pazarlarına ulaştırılmasında da Rus tekeli söz konusudur. Buna karşılık ABD ise, Bakü-Tiflis-Ceyhan projesini maliyeti yüksek olmasına rağmen desteklemiş ve enerji kaynakları üzerindeki Rus tekeli bu şekilde kırmak istemiştir. Uluslararası politikada söz sahibi olmak isteyen Putin, bu yolda enerji kartını iyi kullanmış ve Hazar ile Orta Asya ülkelerindeki enerji dağıtımında onlarla birlikte söz sahibi olmuştur. Diğer taraftan, bu ülkelerin bazılarında renkli devrimler olarak adlandırılan süreçlerin baş göstermesi, Rusya'yı sıkıntıya sokmuştur. Renkli devrimlere karşılık Rusya ise, eski SSCB ülkelerini BDT aracılığı ile yanına çekmeye çalışmıştır.⁶¹

Rusya için en önemli enerji pazarlarından bir diğeri de, Pasifik bölgesidir. Son birkaç yıldan beri Rusya, Sibirya enerjilerini Pasifik kıyılarından Çin, Japonya ve Güney Kore gibi ülkelere taşıyabilecek bir boru hattı projesi üzerinde çalışmaktadır. Bazı uzmanlara göre, eğer bu hat, Pasifik kıyısında bulunan Perevoznaya ve Çin sınırındaki Skoverodina bağlantılarına ulaştırılırsa, Rusya artık bu alanda tek güç haline gelecektir. Pasifik bölgesinde bir deniz gücü bulundurmak isteyen Rusya, bunun için, Japonya'nın daha uygun olduğunu düşünmektedir. Ve bunu gerçekleştirmek için bu ülkeye karşı, enerji kartını oynaması beklenmektedir.⁶²

---

⁶¹ (Barış Adibelli, (2006); "Büyük Avrasya Projesi, ABD, Rusya ve Çin'in Varolma Mücadelesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I. Baskı, İstanbul, ss.83-85)

⁶² (Barış Adibelli, a.g.e., 2006, ss. 85-89)

Uluslararası alanda enerji kaynakları hem ticari ve hem de politik bir öneme sahiptir. Enerji kaynaklarının sınırlı olduğu dönemlerde, enerji hammaddelerinin ithalindeki istikrar, bir ülkenin ekonomik güvenliğini ortaya koymaktadır. Bu açıdan Rusya'nın olumlu bir portre çizdiği söylenebilir.⁶³

RF doğal gaz enerjisi açısından en zengin ülkelerden biridir. Dünyanın en geniş doğal gaz rezervlerine sahip olan RF, 48.14 trilyon m³'lük kapasitesi ile dünya rezervlerinin %32.1'i teşkil etmektedir. Bu alanda Rusya'nın en büyük rakibi Türkmenistan'dır. Bu ülke ile RF arasında, ödemeler konusunda yaşanan sorunlar, Türkmen gaz üretim ve ihracatında 1990'dan itibaren büyük düşüşlere neden olmuştur. 1990'da 82 milyar m³ gaz üreten Türkmenistan, 1998'de 12.4 milyar m³'e gerilemiştir. 2000'de ise, belli bir toparlama sürecine girerek 43.8 milyar m³ gaz üretimi gerçekleştirmiştir. RF'nin hedefi; Türkmenistan gazını uygun fiyatlarda satın alarak, yüksek fiyatlara satmaktır. Nitekim, Rusya ve Türkmenistan arasında yılda 40 milyar m³ gaz alımı için, mutabakat sağlanmıştır.⁶⁴

Rusya bu miktarın 60 milyar m³ e çıkarılmasına yönelik girişimlerde bulunurken, dönemin Türkmenistan devlet başkanı Türkmenbaşı da, Rusya'ya gerekirse yılda 100 milyar m³ gaz verebileceklerini ifade etmiştir. Avrupa'nın gaz ihtiyacının önemli bir bölümü, Rusya tarafından karşılanmaktadır. 2000 yılına ait raporlara göre; Avrupa'nın gaz ithalatının %42.8'si, RF iledir. Başta Almanya ve İtalya olmak üzere büyük tüketicilerin, giderek daha fazla Rus enerjisine yöneldikleri gözlenmiştir. Bununla birlikte, RF Türkiye ile de bir boru hattı projesine imza atmış ve yılda 16 milyar m³ gaz akışını sağlayacak Mavi Akım Projesini yaşama geçirmek üzere, Türkiye ile anlaşmıştır.⁶⁵

Rus gazına olan bu bağımlılık dünya kamuoyu tarafından, küresel bir sorun olarak algılanmış ve birtakım çözüm arayışlarına girilmiştir. Bu bakımdan Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) petrol boru hattı, Batı'nın Hazar bölgesi petrollerine doğrudan erişimi açısından stratejik bir değere sahiptir. BTC günde bir milyon varil ve yılda 50

---

⁶³ (Viktor Yegorov, (2003); "Türkiye Rusya İlişkilerinde Hazar Denizi Bölgesi Sorunu", (Der); Gülten Kazgan., Natalya Ulçenko, "Dünden Bugüne Türkiye ve Rusya, Politik, Ekonomik ve Küresel İlişkiler", Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul ss. 183-187).

⁶⁴ (Necdet Pamir., (2003); Jeopolitik, Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Melisa Matbaacılık Yayınları, Sayı : 7, İstanbul ss. 108-112).

⁶⁵ (Necdet Pamir, a.g.e., 2003, s. 113).

milyon tonluk kapasiteyle, dünya enerji piyasasına önemli katkıda bulunması ön görülen bir proje olmuştur. 1.770 km uzunluğundaki hattın, Avrupa ile Asya arasındaki ulaşımın daha hızlı sağlanması, mal ve hizmetlerin daha ucuz yollarla taşınması açısından da önemi büyük olmuştur. Bilindiği üzere, Hazar enerji kaynaklarının dünya pazarlarına ulaştırılmasında önemli yollardan biri de, Türk boğazlarıdır. Bu boğazlardan geçen petrol, dünya petrol tüketiminin yaklaşık %4'ü oluşturmaktadır.⁶⁶

1999 Kasım ayında İstanbul düzenlenen, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilat'ının toplantısında; Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan liderleri ve ABD Başkanı Clinton, Bakü - Ceyhan boru hattının inşası üzerine bir anlaşma imzalamıştır. Projenin amacı, Azerbaycan ve Kazakistan'daki Hazar petrolünün Batı ülkelerine taşınmasıdır. Bu projenin bir diğer önemli tarafı, petrolün Bakü -Ceyhan boru hattıyla taşınmasının, İstanbul Boğazı üzerindeki yükü azaltabilecek olmasıdır.⁶⁷ RF hükümetinin, 22 Mayıs 2003 tarihli oturumunda, 2020 yılına kadar olan enerji stratejisi ele alınmış ve yeni doğal gaz hattı projeleri hakkında değerlendirilmeler yapılmıştır.⁶⁸

3.5 Orta Asya ve Merkezi Asya İşbirliğinin Kurulması

Haziran 2004'te Kazakistan'ın başkenti Astana'da, düzenlenen "Avrasya Ekonomik Topluluğu" zirvesine; Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya ve Tacikistan devlet başkanları katılmış ve ortak bir ekonomik alanın kurulmasına karar verilmiştir. Orta Asya ve Merkezi Asya İşbirliği Örgütü, uluslar arası ve bölgesel bir örgüt olarak 28 Şubat 2002 tarihinde Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan tarafından kurulmuştur. Örgütün kuruluş amacı; üye devletler arasında siyasi, ekonomik, bilimsel alanlarda ortaklığın kurulması ve üye ülkelerin toprak bütünlüğünü tehdit edecek tehlikelerin önlenmesidir.⁶⁹

BDT'de her şeyden önce, üye ülkeler ortak bir siyasi birliğin kurulabilmesi gerekmiştir. Rusya'nın BDT için öngördüğü entegrasyon sürecinde, model olarak Avrupa Birliği örneği alınmış ve devletlerin içişlerine karışılmadan, demokratik bir

⁶⁶ (www.cankaya.gov.tr mart 2006).

⁶⁷ (Viktor Yegorov, a.g.e., 2003 s. 302-304).

⁶⁸ (www.stradigma.com mart 2006).

⁶⁹ www. bdt. ofisi. com (Mart, 2006).

federal yapılanmadan yana olunduğu vurgulanmıştır.⁷⁰ Bu fikirler, dönemin devlet başkanı Boris Yeltsin tarafından 1991'deki Minsk ve Alma-Ata toplantılarında katılımcı ülkelere de açıklanmıştır. Rusya Federasyonu, yakın çevresinde güvenliğin ve istikrarın sağlanabilmesi için, iki önemli strateji geliştirmiştir:

1. Orta Asya, Kafkasya ve Rusya'nın güvenlik politikalarının BDT şemsiyesi altında yeniden entegrasyonu,
2. İkili güvenlik anlaşmaları yoluyla ilişkilerin ikili düzeyde gelişimine önem verilmesidir.⁷¹

Rus dış politikası açısından, özellikle Yakın Çevre ile ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda işbirliğinin sağlanması önem arz etmektedir. Bu bölgeye yönelik dış politika anlayışında öne çıkan hususlar; bu ülkelerin ulusal çıkarlarının ve toprak bütünlüğünün korunması, dışarıda yaşayan Rus azınlığın haklarının gözetilmesi ve silahlı çatışmaların durdurulmasıdır. Bölgeye yönelik dış politika metotlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) BDT ülkelerinde, Rusya'nın konumunu muhafaza etmek,
- b) BDT'nin sınırlarını korumada özel sorumluluklar yüklenmek,
- c) Eski Sovyet cumhuriyetlerinde yaşayan Rus azınlığın haklarının ve güvenliliğin korunmasında sorumluluk üstlenmek,
- d) Yakın Çevrede istikrarın sağlanması ile insan haklarının, güvenliğin ve özgürlüğün garanti altına alınmasıdır.⁷²

Rusya Federasyonu'nun dış politikasının Sovyetler Birliği'ninkinden farklı olmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunlardan biri, günümüz Rusya'sının sahip olduğu mekanın Sovyetlere göre oldukça küçülmüş olmasıdır. Değişiklikteki bir diğer neden, Sovyetler Birliği'nin pek çok farklı ulusu bir arada barındıran bir imparatorluk iken, Rusya Federasyonu'nun %80'i Ruslardan oluşan bir ulus devlet olmasıdır. Bir imparatorluk olan Sovyetler Birliği, Marksist-Leninist bir ideolojiye sahipken günümüz Rusya'sı böyle bir ideolojiye sahip değildir. Bir diğer neden, Sovyetler, büyük bir askeri güç ve askeri endüstriye sahipken Rusya Federasyonu'nun askeri gücü ve ekonomisinin Sovyetlere oranla daha zayıf

⁷⁰Zeynep Dağı, *a.g.e.*, s. 195-202.

⁷¹*A.g.e.*, s. 197-199.

⁷²*A.g.e.*, s. 188.

olmasıdır.⁷³ Sovyetler Birliği'nden sahip olduğu bu özelliklerle ayrılan Rusya Federasyonu, 1991'deki dağılmanın ardından bir toparlanma sürecine girmiştir. Bu süreçte kendine Batı'yı örnek almış ve Atlantikçi bir politika izlemiştir. Ancak özellikle Vladimir Putin'in devlet başkanı olmasının ardından hızlı bir toparlanma yaşayan ve gücünü büyük oranda yeniden kazanan Rusya, bu dönemde ise Avrasyacı bir politika yürütmüştür.

3.6 Atlantikçilik/Avrasyacılık Kavramları ve Dış Politikaya Tesirleri

Bu iki görüş, geçmişi Petro dönemine dayanan, özellikle dış politika alanında belirleyici olan ve Rusların Avrupa'nın bir parçası mı yoksa kendine has özellikleri olan bir topluluk mu olduğu yönündeki tartışmadır. Yüzyıllardan beri devam eden bu tartışma, dış politika alanında izlenecek metotlarda belirleyici olmuştur ve günümüzde de bu özelliğini sürdürmeye devam etmektedir.

Atlantikçilerin savunduğu görüş; Rusya'nın Avrupa'nın bir parçası olduğu ve tıpkı Batılı ülkeler gibi kapitalist ve demokratik bir ülke olması gerektiğidir. Bu görüşlere karşılık Avrasyacılar ise; Rusların kendine has özellikler taşıyan bir topluluk olduğunu iddia eder ve eski Sovyet topraklarını Rusya'nın çıkar alanı olarak belirleyerek, Batı'nın bu alandan uzak tutulması gerektiğini savunur.⁷⁴

Avrasyacılığın en önemli özelliği, mekanla düşündürmektir. Buna göre; içinde bulunulan mekan, bir kültürün düşünce ve inanç sisteminin yanı sıra, tüm hayatına etki eder. Dolayısıyla, Batı'nın kendi kültürünü başka kültürlerle dayatma girişimine şiddetle karşı çıkar. Avrasyacılar göre; Rusya ve Doğu ülkeleri aynı kültürün temsilcisidirler ve bu nedenle hem manevi hem de jeopolitik hedefleri ortaktır. Kıtasal birlik geçmişte Moğollar tarafından gerçekleştirilmiştir ve şimdi ise bunu sağlayacak güç Rusya'dır.⁷⁵ “Klasik Avrasyacı”lardan Trubetskoy da; Rusların,

---

⁷³ Ahmet Sapmaz, *Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri*, Ötüken yay., İstanbul 2008, s.112.

⁷⁴ Daniel Yergin-Thane Gustafson, *Rusya 2010 ve Dünyadaki Yeri*, Sabah Kitapları, İstanbul 1994, s.271-272..

⁷⁵ Orhan Gazigil, “Rusya'da Avrasyacılık”, [www.usakgundem.com/makale.php?id=26\(05.03.09\)](http://www.usakgundem.com/makale.php?id=26(05.03.09))

Cengizhan'ın kurduğu imparatorluğun bir parçası olduğunu ve Moskova'nın yükselişinde Altın Orda'dan alınan devletçilik anlayışının etkili olduğunu belirtmiş ve “damarlarında Turani bir kan akmayan hiçbir Rus'un bulunmadığını” iddia ederek bu görüşü meşrulaştırmaya çalışmıştır.⁷⁶ Günümüzde ise “Yeni Avrasyacı”ların temsilcilerinden Aleksandr Dugin, dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak, bir “Avrasya İmparatorluğu” projesi geliştirmiştir.

Dugin'e göre; Rusya'nın en büyük zaafı, güçlü bir donanmasının bulunmayışıdır. Bunun gerçekleşebilmesi ise; Rusya'nın sıcak denizlere inebilmesine bağlıdır. Çünkü; Rusya ancak bu şekilde, güçlü birer deniz kuvveti olan ABD ve İngiltere'ye karşı eşit şartlarda mücadele edebilecektir. Dugin'in geliştirmiş olduğu “Avrasya İmparatorluğu” projesinin bir ucunun Almanya diğer ucunun Japonya'ya ve güneyde ise İran'a dek dayanmasının nedeni işte budur. Bu proje gerçekleştirildiği takdirde Rusya, kara içine sıkışmış ve donanması yetersiz bir devlet konumundan kurtulabilecek ve böylece, üç bir yanı denize açılan, güçlü bir kara ve deniz devleti haline gelebilecektir. Ve hem karada hem de denizlerde güçlü olan bir Rusya karşısında Batı'nın hiçbir şansı kalmayacaktır.⁷⁷ Dugin'in bu imparatorluğunun merkezinde yer alan gücün Rusya olmasının sebebi; bu ülkenin hem doğu ve batı arasında bir köprü konumunda olmasıdır hem de Rusların sahip olduğu tarihi misyondur. Dugin'in tarihi misyon anlayışına göre; Ruslar bir devlet teşekkülü haline geldikleri andan itibaren daima bir imparatorluk olarak kalmışlar ve hiçbir zaman bir ulus devlet haline gelmemişlerdir. Bu görüşün temelinde kutsal bir anlayış yatmaktadır. Dugin'e göre bu, tarihi bir tesadüf olamaz. İmparatorluk olma görevi, Ruslara bahşedilen bir misyondur.

Avrasya İmparatorluğu projesinin gerçekleşmesi mümkün müdür ya da günümüz Rusya'sında bu projeyi gerçekleştirmeye yönelik bir çaba söz konusu mudur bilinmez ancak, Rus siyaset bilimcisi İgor Panarin'e göre; bu imparatorluğun kurulması çok yakın. Ancak Panarin'e göre bu birlik, eski Sovyetler Birliği modelinden çok, bir AB modelinde olacak. Panarin: “*Sovyet sonrası dünyanın prensi elbette Vladimir Putin olacak. Kendisi tüm eski Sovyetler Birliği ülkelerinde saygı duyulan bir otorite. Sekiz yıllık Rusya Federasyonu yönetiminde çok etkili sonuçlar*

---

⁷⁶ Vügar İmanov, “Klasik Avrasyacılık: Rus Medeniyet Kimliği İnşası”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, S:35, Kasım 2007-Ocak 2008, s.4.

⁷⁷ Aleksandr Dugin, *Avrasya Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, Çev.:Vügar İmanov, Küre Yayınları, İstanbul 2005, s.53.

alındı. Ülkemiz merkezi bir yönetime sahip oldu ve istikrara kavuştu. Ağustos ayında yaşanan savaş da bunun çok önemli bir testi hüviyetinde idi.” değerlendirmesinde bulundu. Ancak Panarin, Uzakdoğu’daki merkezi konumu Japonya’ya bırakan Dugin’in aksine bu görevi Çin’e vermiş görünmektedir. Rus uzmana göre; “Çin, Rusya’nın önerdiği alternatif kur teklifine destek veriyor. Çin de Pasifik bölgesi ile bir entegrasyon sağlayabilir. Ruble ve Yuan iki merkez arasında ikili ticarete kullanılabilir”.⁷⁸ Panarin’in de belirttiği gibi “Avrasya Birliği” projesi bir hayal değil ve dikkat edildiğinde, ortaya konan bu proje ile günümüz Rus dış politika metotları arasında birtakım paralellikler bulmak mümkündür. Daha ziyade iç meselelere odaklanmış Putin dönemi değil fakat, Medvedev dönemi Rus dış politikası, bunun ilk işaretlerini vermektedir.

3.7 Putin ve Medvedev Döneminde Uygulanan Dış Politika Metotları

Avrasyacılık görüşünün, Rus dış politikasında etkili olmaya başladığı dönem, Putin dönemidir. Klasik dönem Avrasyacılarının savunduğu ve kültürel birliği öne çıkaran, kendine dış düşman olarak Avrupa’yı seçen anlayışın aksine; yeni dönem Avrasyacılar, siyasal bir birlikteliği savunmakta ve kendilerine hedef olarak da ABD’yi seçmektedirler. Yeni Avrasyacılık anlayışına göre; Rusya, Batı’nın hegemonyasına karşı durabilmek için “Yakın Çevre”deki etkisini muhafaza etmeli ve bunun yanında, dünyanın diğer bölgelerine yönelik olarak özel politikalar geliştirmelidir.⁷⁹

Putin dönemi bu anlamda, “Yakın Çevre” üzerindeki Rus hakimiyetinin arttırılmasına yönelik politik uygulamaların gerçekleştirildiği dönem olmuştur. Rusya’nın bu amaçla gerçekleştirdiği uygulamalardan başlıcaları şunlardır:

- a) Rusya, komşu ülkelerdeki muhalefetle düzenli bir ilişki içersine girmiştir. Yani ilişkileri yalnızca Rusya yanlıları ile sınırlandırmayarak en zayıf muhalefetle dahi ilişkilerini geliştirmiştir. Bu politikanın amacı; ani bir iktidar değişikliği meydana geldiğinde, buna karşı hazırlıklı olunmak istenmesiydi.

---

⁷⁸ Faruk Akkan, “Putin Eski Sovyet Dünyasının Monarkı Olacak”, [http://www.haberrus.com/index\(07.04.09\)](http://www.haberrus.com/index(07.04.09)).

⁷⁹ Semra Genç, “Putin Döneminde Rusya’nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 10, S:37, Mayıs-Temmuz 2008, s.3.

- b) ABD örnek alınarak, sivil toplum ve düşünce kuruluşları ile dini kuruluşlara da özel bir önem verilmiş, bu amaçla bütçeden para ayrılmıştır.⁸⁰
- c) Rusya'nın "Yakın Çevre"de etkili olmak için kullandığı önemli bir araç da, enerji şirketleridir. Bu, Gazprom ve Lukoil gibi şirketler aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu şirketler, "Yakın Çevre"de tesisler satın alarak neredeyse her gün yeni bir teşebbüste bulunmaktadır. Rusya bu firmalar sayesinde, özellikle Türkistan'daki etkinliğini her geçen gün daha da arttırmaktadır. Gazprom'un stratejik boru hatlarını tekeline alarak, alternatif boru hatları inşasına izin vermemesi, Rusya'nın gücünü daha da etkili kılmaktadır.⁸¹ Ancak Gazprom'un gazın taşıma fiyatını arttırma politikası, bu ülkelerle ilişkilere zarar vermektedir. Bu politikalar nedeniyle ilişkilerin gerginleştiği ülkelerin başında Gürcistan ve Azerbaycan gelmektedir. Hatta Rusya yanlısı tavrıyla bilinen Ermenistan bile, Moskova'nın bu tavrından rahatsızlık duymuş, bir diğer Rusya yanlısı ülke Kazakistan da; alternatif enerji projeleri üzerinde durmaya başlamıştır.⁸² Gürcistan ise, arkasında bulunan ABD desteğine rağmen Gazprom'un, ülkenin neredeyse tek enerji kaynağı olması nedeniyle, Rusya ile yakınlaşmak zorunda kalabilecektir. Bu ise, Gürcistan'daki ABD etkisini azaltacak ve Rusya daha etkili bir konuma gelebilecektir.⁸³ Enerji politikalarının sonuç verdiği ülkelerden biri de Beyaz Rusya'dır. Putin'in bu ülkeye yaptığı AB gibi bir yapılanmaya gidilmesi önerisinin Beyaz Rusya tarafından reddedilmesi sonucunda, bu ülkede 2004'te bir doğalgaz krizi patlak vermiş ve bu problem, Rusya'nın Beltransgaz'ın hisselerinin %50'sine sahip olmasıyla çözüme kavuşmuştur.⁸⁴ Yani Rusya'nın bu ülkedeki etkinliği daha da artmıştır. Fakat, son dönemlerde iki ülke arasındaki ilişkilerde yine enerji kaynaklı problemler belirmiştir. Beyaz Rusya ve Rusya Federasyonu arasında doğalgaz konusunda; bin m³ üzerinden 150 dolar alınması konusunda anlaşmaya varılmıştı. Ancak Gazprom bunu yalanladı ve fiyatların, petrol fiyatları ile

---

⁸⁰ Anar Somuncuoğlu, "Öncelikli Hedef <Yakın Çevre>", [www.tusam.net/makaleler.asp?id=892\(28.02.09\)](http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=892(28.02.09))

⁸¹ Ali Külebi, "Rusya'nın Türk Avrasya'sındaki Çabaları", [www.tusam.net/makaleler.asp?id=889\(28.02.09\)](http://www.tusam.net/makaleler.asp?id=889(28.02.09))

⁸² İlyas Kamalov, "Gazprom'un İştahı Moskova'nın BDT Politikasına Zarar Veriyor", www.asam.org.tr (05.03.09)

⁸³ İlyas Kamalov, "Sonu Gelmeyen Rus-Gürcü Gerginliği", www.asam.org.tr (27.02.09)

⁸⁴ Muhammet Karadağ, "Beyaz Rusya İle Olan İlişkiler Örneğinde Moskova'nın Hakimiyet Kurma Savaşı", www.bilgesam.org (27.02.09)

paralel olacağını açıkladı. Bu konuyla ilgili olarak Lukoşenko da; “Rusya açısından baktığımızda adaletli bir ticaret yok. Bunu kamuoyu ile açıkça paylaşmaktan korkmuyorum. Doğalgaz için 150 dolar konusunda anlaştık. Başka birileri şimdi bunun az olduğunu söylüyor. Sanki daha önce anlaşma sağlamamışız gibi davranılıyor.” eleştirisini getirmiştir.⁸⁵ Bununla birlikte, Rusya’nın elde ettiği bir diğer önemli başarı, yıllardır bir türlü uzlaşmaya varamadığı Beyaz Rusya ile yaptığı “Ortak Dış Politika İzleme Anlaşması”dır. Bu konuyla ilgili olarak Beyaz Rusya Devlet Başkanı Lukoşenko, Rusya ile tüm alanlarda işbirliğine gidildiğini ve kendilerini buna, “dönemin şartlarının” mecbur ettiğini belirtmiştir.⁸⁶

- d) Rusya’nın “Yakın Çevre”de hakimiyet kurma yollarından biri de; bu ülkelerdeki ayrılıkçı girişimlere destek vermektir. Güney Osetya ve Dinyester bu politika için en iyi örnektir. Dinyester ve 2008’deki Kafkasya savaşından önce Güney Osetya’nın referandumla giderek bağımsızlık kararını alması Rusya’nın elini daha da güçlendirmiştir. Rusya; hem Gürcistan hem de Moldova ile pazarlıklarda, bu bağımsızlık kararlarını destekleme tehdidini kullanmıştır. Özellikle Moldova ile ilişkilerin Rusya’nın istediği yönde değişime uğraması, bu metodun başarılı olduğunu göstermektedir.⁸⁷

BDT coğrafyası üzerinde, Rusya’nın hakimiyet kurma çabalarına karşılık, bu girişimleri tehlikeye sokacak gelişmeler de meydana gelmektedir. Bunlardan biri; bu bölgede meydana gelen renkli devrimlerdir. Bu devrimler sonucunda iktidara Batı yanlısı yöneticilerin gelmesi, Rusya’nın bu ülkelerdeki etkinliğine büyük zarar vermektedir.⁸⁸ Renkli devrimlere karşılık Rusya ise, bölgesel güvenlik sistemleri ile bölgedeki hakimiyetini korumaya çalışmaktadır. Bu ülkelerde bulundurduğu askeri güçler, Rusya için en önemli güvencelerden biridir.⁸⁹

---

⁸⁵ Faruk Akkan, “Belarus: Rusya’nın Önünde Diz Çökmeyeceğiz”, [http://www.haberrus.com/index\(08.04.09\)](http://www.haberrus.com/index(08.04.09))

⁸⁶ “Rusya ve Beyaz Rusya’dan Ortak Dış Politika İzleme Anlaşması”, [www.haberler.com\(27.02.09\)](http://www.haberler.com(27.02.09))

⁸⁷ İlyas Kamalov, “BDT Coğrafyasında Referandumlar Zinciri”, [www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?\(05.03.09\)](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?(05.03.09))

⁸⁸ İlyas Kamalov, “Tamam mı Devam mı?”, [www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6\(05.04.09\)](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=6(05.04.09))

⁸⁹ Martin Kaczmariski, “Rusya BDT Yerine Yeni Bir Güvenlik Sistemi Oluşturuyor”, [www.turksam.org.tr\(27.02.09\)](http://www.turksam.org.tr(27.02.09))

Rusya'nın bu bölgedeki etkinliğini korumak adına aldığı bir diğer önlem ise; Kremlin'e bağlı ve BDT coğrafyasından sorumlu olan yeni bir birim oluşturmaktır. Bu birimin başındaki isim ise, ünlü siyaset bilimcisi Modest Kolerov'dur. Kolerov'un amacı; bölge ülkeleriyle siyasi ve kültürel işbirliğini geliştirmek ve bu bölgeyi ABD'nin renkli devrimlerine karşı korumaktır.⁹⁰ Tüm bunlarla gerçekleştirilmek istenen ABD ve NATO'nun gücünün sınırlandırılmasıdır. Bu anlayış Rus dış politikasının öncelikli hedefidir. Çünkü; bu iki güç ne kadar kuvvetlenirse, Rusya'nın gücünün o kadar azalacağı yönünde bir anlayış söz konusudur.⁹¹ Bu anlamda, Rusya ile ABD/NATO mücadelesinin en yoğun olarak yaşandığı bölge, BDT'dir. Ve bu özellik, Rusya açısından bu bölge üzerinde sağlanacak hakimiyeti, daha da hayati kılmaktadır.

ABD'nin bölgede etkili olabilmek yolundaki uygulamalarından bir diğeri, GUAM örgütünü desteklemektir. Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından 1997 yılında oluşturulan ve ABD tarafından desteklenen bu örgüt, Rus hakimiyeti önündeki en büyük engellerden biridir.⁹² Bu örgüt, BDT coğrafyasında Rusya aleyhine olarak bir bölünme yaratmıştır. Gerçi Gürcistan gibi ekonomik bakımdan çok da güçlü olmayan bir ülkenin BDT'den ayrılması büyük bir sorun yaratmayacaksa da, Ukrayna'nın birlikten ayrılması, örgüt açısından oldukça kritik bir durum yaratacaktır.⁹³ Bunun nedeni; Rusya'dan Avrupa'ya uzanan boru hatlarının Ukrayna üzerinden geçmesi ve bu boru hatlarının, bölgedeki tüm komşu devletlerin boru hatlarıyla birleşmiş olmasıdır. Yani, Avrupa'ya enerji akışında Ukrayna'ya duyulan bağımlılıktır.⁹⁴ Bu bakımdan Rusya'nın "Kuzey Boru Hattı" ve "Mavi Akım 2" projeleri bir anlamda, Avrupa'ya enerji aktarımında Ukrayna'ya ve Rusya ile sorunlu olan Baltık ülkelerine olan bağımlılığı ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. "Kuzey Boru Hattı" projesi Rus gazını, Baltık denizinin altından doğrudan Almanya'ya ulaştırarak, Rusya ile sorunlu ilişkilere sahip Baltık devletlerini devre dışı bırakırken, "Mavi Akım 2" projesi ile de Rus gazı, Yunanistan ve İtalya'ya kadar ulaşacaktır.

---

⁹⁰ İlyas Kamalov, "BDT Coğrafyasındaki Devrimler ve ABD-Rusya İlişkileri", www.tumgazeteler.com (27.02.09)

⁹¹ Ali Külebi, "Rusya'nın Dış Politikası ve Küresel Çabaları", www.tusam.net/makaleler.asp?id=30(27.02.09)

⁹² Araz Aslanlı, "BDT'den GUAM'a Oradan Demokratik Seçim Birliği'ne", tr.rutam.org(27.02.09)

⁹³ "BDT'den İlk Kim Çıkacak", www.diplomatikgozlem.com (27.02.09)

⁹⁴ İlyas Kamalov, "Gazprom'un Avrupa'yı Fethi", *Stratejik Analiz*, C:7, S:81, Ocak 2007, s.93.

ABD'nin BDT coğrafyası üzerindeki Rus etkisini kırmaya yönelik tüm bu girişimlerine rağmen bölgedeki Rus hakimiyeti her geçen gün daha da artmaktadır. Bu durum, söz konusu ülkeleri tedirgin etmekte ve onları, Batı ile ilişkilerini geliştirmeye yöneltmektedir. Bunun göstergelerinden biri, 4-5 Nisan 2006'da Litvanya'da gerçekleştirilen "2006 Uluslararası Vlnüs Konferansı"dır. Bu konferansta; Litvanya, Polonya, Bulgaristan, Estonya, Gürcistan, Letonya, Moldova, Romanya, Ukrayna liderlerinin yanı sıra AB Dış Politika ve Güvenlik Komiseri ve ABD Başkan Yardımcısı bir araya geldi. Özellikle Polonya ve Litvanya, Batı yanlısı eski Sovyet cumhuriyetlerinin NATO ve AB'ye girişlerinin desteklenmesini ve böylece Batı'ya daha sıkı bağlarla bağlanmasını talep ettiler.⁹⁵

Rusya'nın ABD'nin bu faaliyetlerine karşı geliştirdiği dış politika metodu ise, ABD karşıtı olan ülkelerle işbirliğini geliştirmektir. Bu politikanın en önemli ayağı kuşkusuz İran'dır. Rusya, İran'a karşı hiçbir "kutsal ittifaka" girmeyeceğini açıklamıştır.⁹⁶ ABD'nin bu konudaki karşı çıkışlarına rağmen İran ile ilişkiler her geçen gün daha da gelişmektedir. Bu bakımdan, başkanlığının ilk yıllarında iç meseleleri çözmek adına dışarıda uzlaşmacı bir tavır sergilemiş olan Putin, bu politikasından vazgeçmiş görünüyor.

Buraya kadar verilen örneklerden de görüldüğü gibi, Putin dönemi Rus dış politikası, bilhassa BDT coğrafyası üzerinde Rus hakimiyetinin korunması ve sağlamlaştırılması üzerine odaklanmıştır. Putin'in başkanlık yılları daha ziyade iç meselelerin çözümlenmesi ve BDT üzerindeki hakimiyetin sağlamlaştırılması ile geçmiş ve dolayısıyla Rusya, çok da etkili bir dış politika izlemek imkanına sahip olamamıştır.

Avrasyacıların, Rusya'nın sadece "Yakın Çevre"de değil, dünyanın diğer bölgelerinde de etkili olması gerektiği şeklindeki anlayışın, bahsedilen nedenler doğrultusunda, Putin döneminde gerçekleştirilemediği görülmektedir. Ancak iç sorunların halledilmesi ve "Yakın Çevre" üzerindeki hakimiyetin büyük ölçüde sağlanması, Rusya'nın daha etkili bir dış politika izleyebilmesine imkan vermiştir. Avrasyacıların da savunduğu şekilde, dünyanın diğer bölgelerinde etkili bir dış

---

⁹⁵ Anar Somuncuoğlu, "Rusya'ya Karşı Baltık-Karadeniz Hattı", [www.tusam.net/değerlendirme.asp?\(28.02.09\)](http://www.tusam.net/değerlendirme.asp?(28.02.09))

⁹⁶ Anar Somuncuoğlu, "Rus Dış Politikasının Dönüşümü", [www.tusam.net/mak.asp?id=571\(27.02.09\)](http://www.tusam.net/mak.asp?id=571(27.02.09))

politika izlenileceğinin işaretleri, Medvedev döneminde verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde; Latin Amerika ülkelerinden Orta Asya ülkelerine dek, pek çok devletle ikili anlaşmalar yapılmıştır. Bu anlaşmalarda; ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmenin yanı sıra, nükleer enerji konuları ve ortak askeri tatbikat gibi konular da yer almıştır.⁹⁷ Bu çok yönlü dış politika ile Rusya; Balkanlar, Asya-Pasifik, Afrika, Ortadoğu ve Güney Amerika'da da etkisini arttırmaya başlamıştır. Bu ülkelerle geliştirilen ilişkilerde bir neden ekonomikse de, diğer bir neden de ABD'ye karşı nüfuz oluşturma politikasıdır.⁹⁸

3.8 Türkiye-Rusya İlişkileri

Putin döneminin ilk yıllarında, daha çok “Yakın Çevre”sine yönelmiş olan Rusya ile Türkiye arasındaki ilişkilerde herhangi bir gelişme gözlenmemiştir. Ancak, TBMM'nin 2003 yılında, ABD'ye Irak vizesi vermeyişi Moskova ile Ankara arasındaki ilişkilerde dönüm noktası olmuştur. Bu döneme kadar, Atlantikçi blokta yer almakla suçlanan ve bu nedenle de güven duyulmayan Türkiye'ye karşı tutumda değişimler gözlenmeye başlanmıştır.⁹⁹ Bunun en önemli göstergesi, 32 yıldır Türkiye'yi ziyaret eden ilk Rus devlet başkanının Putin olmasıdır.¹⁰⁰

Putin'in Türkiye ziyareti, son birkaç yıl içindeki en önemli dış ziyaretlerden biri olmuştur. Bu sözler, Başkan Putin üzerinde etkili birkaç isimden biri olan, dış politika danışmanı Prihodko'ya aittir. Putin'in Türkiye ziyareti, 2002 yılından itibaren planlanmış idi. Ancak, 57. hükümetinin ani bir kararla erken seçime gitmesi ziyaretin ertelenmesine sebebiyet vermiştir.¹⁰¹

5-6 Aralık 2004 tarihleri arasında gerçekleşen ziyarette, Mavi Akım Projesi (MAP) ile, Türkiye'nin Rusya'dan aldığı doğal gaz fiyatının yeniden pazarlık masasına yatırılmıştır. Bu ziyaretin 2004 Eylül ayı içinde yapılması planlanmış ise

⁹⁷ Halit Gülşen, “Rusya Ne Yapmak İstiyor?”, [www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?id=3054\(05.03.09\)](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?id=3054(05.03.09))

⁹⁸ İlyas Kamalov, “Rusya ABD'nin Arka Bahçesine mi Yerleşiyor?”, [www.asam.org.tr\(05.03.09\)](http://www.asam.org.tr(05.03.09))

⁹⁹ Sinan Oğan, “Rusya Federasyonu'nun Bölge Politikasında Ağırlık Merkezi Türkiye'den Yunanistan'a Kayıyor”, [www.turksam.org/tr/a1365.html\(28.02.09\)](http://www.turksam.org/tr/a1365.html(28.02.09))

¹⁰⁰ Suat Kınıklıoğlu, “Türk-Rus İlişkilerinin Anatomisi”, *Avrasya Dosyası*, C:12, S:1, 2006, s.101.

¹⁰¹ Anar Somuncuoğlu, “Öncelikli Hedef” - “Yakın Çevre”, [www.tusam.net/makaleler\(28.02.09\)](http://www.tusam.net/makaleler(28.02.09)).

de, Beslan trajedisi, bu ziyaretin iptaline neden olmuştur. Bu ziyaretinde Putin'e; Savunma Bakanı Sergey İvanov, Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Enerji Bakanı Viktor Hristyenko, Federasyon'a bağlı Tataristan Devlet Başkanı Mintimer Şaymiyev ve İnguşetya Devlet Başkanı Murat Zyazikov da eşlik etmiştir.¹⁰²

İkili ilişkilerdeki bu olumlu süreçte, Milli Güvenlik Konseyi Genel Sekreteri Tuncer Kılıç'ın; Türkiye, Rusya ve İran arasında bir ittifak önermesi, ikili ilişkilerdeki değişimin bir diğer önemli göstergesi olmuştur. Ayrıca, ikili ilişkilerdeki en büyük anlaşmazlık konularından biri olan Çeçenistan meselesinde de sıkı bir diyalog sağlanmaya başlanmıştır. Rusya'nın, Öcalan'ın sığınma talebini reddetmesi de ikili ilişkilerdeki düzelmeye önemli bir diğer işareti olmuştur.

İkili ilişkileri yeniden zora sokacak gelişmeler, Putin'in de bizzat takip ettiği 145 adet saldırı helikopteri projesine, "Erdoğan helikopteri" ile katılan Rusya'nın, bu ihaleden elenmesi ile başlamıştır. Aynı zamanda, Türkiye'nin "Mavi Akım 2" projesine sıcak bakmaması da ikili ilişkilere olumsuz yansımıştır. Buna karşılık Türkiye'nin, Rusya'yı by-pass ederek Avrupa'ya ulaşacak boru hattı projesi Nabucco'ya sıcak bakması Rusya'yı kızdıran bir diğer gelişme olmuştur.¹⁰³ Bütün bunların yanı sıra, Rusya; Türkiye'nin Azerbaycan, Gürcistan ve Güney Osetya ile yakın ilişkiler kurmasından da rahatsızlık duymakta ve bu rahatsızlığını, petrol ve doğalgazı Türkiye'ye karşı bir koz olarak kullanarak ve koyduğu ticari ambargolarla göstermektedir.¹⁰⁴

Haziran 2005'te hizmet vermeye başlayan Bakü - Tiflis - Ceyhan Hattı Gürcistan ve son olarak Ukrayna'da gerçekleşen renkli devrimler, Rusya'yı, bundan sonra Avrasya coğrafyasında, Türkiye ile işbirliği kurmaya yöneltmiştir. Rusya seçeneği, AB ile müzakerelerde, Ankara'nın elini güçlendirebileceği için, Türkiye açısından da giderek daha fazla önem kazanmaktadır.¹⁰⁵ Bu bakımdan başkan Putin'in ziyaretinin AB ile ilişkilerin gerginleştiği dönemde gerçekleşmesi, dikkat çekicidir. AB ile ilişkilerimizin böylesine hassas bir döneme girdiği günlerde yapılan Putin'in bu ziyareti ile birlikte, Türkiye-AB ve Türkiye - Rusya ilişkileri

¹⁰² www.aydinsezer.com, (13.02.2005).

¹⁰³ Sinan Oğan, "Rusya Federasyonu'nun Bölge Politikasında Ağırlık Merkezi Türkiye'den Yunanistan'a Kayıyor", www.turksam.org/tr(28.02.09)

¹⁰⁴ Şevket Sürek, "Rusya ve BDT Ülkeleri Pazarı", www.referansgazetesi.com/haber.aspx?(27.02.09)

¹⁰⁵ www.turksam.org, (07.04.2005).

yeni bir çerçevede değerlendirilmeye başlanmıştır. AB'den gelebilecek muhtemel olumsuz kararlar karşısında Türkiye için, Avrasya seçeneğini daha da önemli bir hale getirmektedir.¹⁰⁶ Rusya'nın, Avrasya bölgesinde bir birlik kurmaya çalıştığı ileri sürülse de, Türkiye gibi Rusya da Batı ile yakınlaşmayı temel hedef olarak seçmiştir. Putin'in ziyaretinde şu konular görüşülmüştür:

- · Avrasya'da işbirliği eylem planı
- · Enerji alanında işbirliği
- · Boğazlara alternatif boru hatları inşası
- · Ekonomik işbirliği konuları
- · Rusya'nın enerji ağırlıklı yeni yatırım önerileri
- · Helikopter ihalesi ve askerî işbirliği
- · Kafkasya ve bölgesel konular
- · Terörizme karşı işbirliği¹⁰⁷

25 Haziran 2007 tarihinde İstanbul'da düzenlenen Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEY) örgütü toplantısına katılan Vladimir Putin'in Türkiye ziyareti, hem dünya, hem Türkiye açısından önemli olmuştur. Başbakan Erdoğan'ın 2005'te gerçekleştirdiği Rusya ziyareti de Türkiye – Rusya ilişkileri açısından tarihi bir önem taşımaktadır.¹⁰⁸

Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkilere baktığımızda özellikle son dönemlerde Rusya'nın Türkiye'yi daha da önemsemeye başladığını görmekteyiz. Bunun nedeni 8 Ağustos 2008'de meydana gelen Kafkasya savaşıdır. Bu savaşla birlikte, Karadeniz yeni bir küresel rekabet alanı haline gelmiştir. Karadeniz'de ABD'ye yakın duran Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelere karşılık, Türkiye'nin rolü Rusya açısından kritik bir öneme sahip hale gelmiştir. Bunun dışında, Rusya'dan Avrupa'ya uzanan boru hatları güzergahı üzerinde bulunan Ukrayna ile problemler yaşanması da alternatif bir güzergah olarak Türkiye'yi öne çıkarmıştır.¹⁰⁹ Sadece Avrupa

---

¹⁰⁶ www.aydinsezer.com (03.02.2005).

¹⁰⁷ www.usemb-ankara.org.tr (28 Mart 2006)

¹⁰⁸ E. Hasan Mikail, *KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına, Putin Dönemi Rusya*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2008, s.224-226.

¹⁰⁹ Sinan Oğan, "Türkiye-Rusya Stratejik Bir Ortak Olabilir mi?", www.haberrus.com/index.php(04.03.09)

güzergahı açısından değil, özellikle Ermenistan ve İsrail'e ulaştırılacak boru hattı açısından da Türkiye öne çıkmaktadır. Bu, son dönemlerde daha da fazla tartışılır olmuştur. Özellikle Ağustos 2008 Kafkasya savaşı nedeniyle Gürcistan'la bozulan ilişkiler, Rusya'yı bu kararı almaya itmiştir. Bu noktada "Mavi Akım 2" projesi yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye de bu projeye olumlu bakmaya başlamıştır. Konuyla ilgili olarak Finam yatırım araştırma şirketi uzmanı Dmitri Baranov'un söyledikleri de bu görüşleri destekler niteliktedir: *"Türkiye varyasyonu güzel bir fikir. Zaten Mavi Akım-2 hattı gerçekleşecek, Rusya ve Türkiye arasında son zamanlarda bu projeye ilgili olumlu gelişmeler var. Mavi Akım-2 projesinin bir ayağının da İsrail'e kadar uzanması hedefleniyor. Bunun yanında Ermenistan'a da boru hattı çekilebilir. Neden olmasın. Bu, Türkiye'nin de yararına. Türkiye transit hattan da kar elde edebilir."*¹¹⁰

4. RUSYA'NIN TÜRKİSTAN CUMHURİYETLERİNE VE AZERBAYCAN'A YÖNELİK DIŞ POLİTİKASI

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile beraber 15 yeni cumhuriyet ortaya çıkmıştır. Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın oluşturduğu Orta Asya cumhuriyetleri de bağımsızlıklarına kavuşan bu 15 yeni cumhuriyetin içinde yer almaktadır. Bu yeni cumhuriyetler daha önce bir süper güç olan SSCB'nin güvenlik biriminin bir parçası iken, şimdi kendi başlarına bir güç haline gelmişlerdir. Orta Asya cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları sonucunda yeni bir güvenlik alanı meydana gelmiştir.¹¹¹ Güvenlik alanı bölgesel bir sistemdir ve devletler arasında coğrafi yakınlık gerektirmektedir. Bu bakımdan coğrafi olarak yakınlıkları bulunan Orta Asya cumhuriyetleri her birinin kendi ulusal politikasını üretmesine rağmen, güvenlik alanında birbirleriyle bağlantılıdır.

Bölgesel güvenliğin sağlanmasında, Orta Asya Cumhuriyetleri'nin AGİT'e katılmaları, barış için ortaklık programı yoluyla Kuzey Atlantik Paktı Organizasyonu NATO ile olan ilişkilerin geliştirilmesi, Avrupa Birliği ile yapılan işbirliği ve Avrupa

---

¹¹⁰ "Gazprom Mavi Akım 2 Üzerinden Ermenistan'a Doğalgaz Gönderecek", [http://www.haberrus.com\(07.04.09\)](http://www.haberrus.com(07.04.09))

¹¹¹ Gamze Güngörmüş Kona, *Türkiye- Rusya Federasyonu ve Orta Asya Cumhuriyetleri Ekonomik İlişkileri ve Olası Siyasi Yansımalar*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, s. 64.

lkeleriyle olan ilişkilerin artırılması stratejik bir öneme sahiptir. Orta Asya devletlerinin, küresel ve bölgesel güvenliğin sağlanması için, uluslararası alanda işbirliği yapmak istemeleri neticesinde, Nisan 1996'da Őanghai'da Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında imzalanan güvenlik sözleşmesi, Orta Asya'da bölgesel güvenliğin sağlanmasına katkı yapmıştır.¹¹² Rusya Federasyonu'nda, 7 Mayıs 2000 yılında yapılan devlet başkanlığı seçimlerini kazanan Vladimir Putin, Rusya'yı tüm dünyada saygı gören, bağımsız, zengin ve güçlü bir devlet haline getirmek söylemiyle, devlet başkanlığı görevine başlamıştır.¹¹³ Bu dönemde Rusya, Orta Asya'ya yönelik daha aktif politikalar yürürlüğe koymuş ve güvenlik mekanizmalarının kusursuz çalışması için ihtiyaç duyulan tedbirleri almaya başlamıştır. Son on yıllık, Orta Asya politikaları ve askeri doktrinler yeniden değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonucunda; 10 Ocak 2000 tarihinde, *Ulusal Güvenlik Doktrini*, 21 Nisan 2000 tarihinde ise *Rusya'nın Yeni Askeri Doktrini* kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.¹¹⁴

Söz konusu askeri doktrinde; Rusya Federasyonu'nun BDT sınırları dahilinde kolektif güvenlik sisteminin geliştirilmesine büyük önem ve öncelik verileceği belirtilmiştir. Her ne kadar Rusya Federasyonu, zellikle BDT çatısı altında ve Őanghai işbirliği rgt (Ői) ile Orta Asya'da sürekli bir güvenlik sistemi oluşturmaya çalışsa da, 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'de meydana gelen terör saldırılarının ardından, yeni stratejiler belirlemeye başlamıştır.¹¹⁵

RF tarafından, ABD'nin Orta Asya'daki üslerinin anti terör operasyonlarına yönelik olarak varlıklarını koruduğu açıklamaları yapılmış ve ardından Şubat 2002'de, Putin'den ABD'nin düşman olarak görülmediği ve gelecekte bir müttefik olunabileceği göz önüne alınırsa, antiterr koalisyonu dahilinde bugüne kadar yapılan tüm uygulamaların doğru olduğu şeklinde bir açıklama gelmiştir. Böylece RF'nin askeri doktrininde belirtilen sınır güvenliği ile ilgili maddelere ters düşülmediği vurgulanmak istenmiştir. Bununla beraber, ABD'nin Orta Asya'daki

---

¹¹² Gamze Güngörmüş Kona, *a.g.e.*, 2004, s. 66.

¹¹³ Caşın, *a.g.e.*, s. 318.

¹¹⁴ Haktan Birsl, *Eski Dünya'nın Karanlık Yüzü: Orta Asya Jeopolitiği*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbül, s. 163.

¹¹⁵ Metin Sever-Ebru Kılıç, *Dşmanımı Arayan Savaş*, Everest Yayınları, İstanbül, s. 228.

varlığını kontrol etmek ve Rus güvenlik sistemini güçlendirmek amacıyla 2002 yılının sonlarında; Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile beraber 5.000 kişilik *Acil Müdahale Gücü* oluşturulmuştur.¹¹⁶

Bu oluşumun ardından, “1992 Taşkent Güvenlik Anlaşması”, “Kolektif Güvenlik Örgütü”ne dönüştürülmüş ve Tacikistan ile yapılan askeri anlaşma sonrasında, Bişkek’in doğusundaki *Kant* üssüne 20 savaş uçağı ve 1.000 Rus askeri yerleştirilmiştir.¹¹⁷ ABD’nin Orta Asya’daki varlığına karşı kontrolü sağlamak yönünde oluşturulan önemli bir diğer örgüt de, ŞİÖ’dür. Bu örgütün yanı sıra 1992’de Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Ermenistan ve Tacikistan ile birlikte Taşkent’te, Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) kurulmuştur. 1993 yılında bu örgüte, Azerbaycan’ın yanı sıra, Gürcistan ve Beyaz Rusya dahil olmuştur. Beş yıl sonunda sürenin uzatılması önerisine; Azerbaycan, Özbekistan ve Gürcistan sıcak bakmamıştır. Rusya her ne kadar ŞİÖ’ye önem verse de, KGAÖ ile de Orta Asya ülkeleriyle güvenlik alanındaki işbirliğinin ilerletilmesini istemektedir. Böylece, Rusya Çin’i, askeri olarak bölgeden uzaklaştırmış olacaktır.¹¹⁸

2005 yılında Astana’da yapılan ŞİÖ toplantısında; ABD’nin askeri varlığının artık Avrasya güvenliği için gerekli olmadığına ve bu nedenle, ABD askerlerinin Orta Asya’dan çekilmesi için bir tarihin belirlenmesi gerektiğine karar verilmiştir.¹¹⁹ Aynı tarihlerdeki Kazan şehrinin 1000. kuruluş yıldönümü etkinliklerinde Putin’in, BDT’nin tarihi misyonunu tamamlayarak Avrasya ittifakının oluşumuna yönelik görevini tamamladığı şeklindeki açıklaması da, Avrasya’da yeni bir güvenlik yapısının oluşturulacağına dair bir işaret olarak kabul edilmiştir.¹²⁰

Ülkelerarası güvenlik alanında işbirliği stratejileri oluşturulması amacıyla, 1996’da start verilen ve 1997’den itibaren aktif hale gelen ŞİÖ’nün kuruluşu Avrasya için önemli bir süreç olmuştur. İlk defa Şangay Beşlisi(Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan) olarak ortaya çıkan bu örgütün sayısı, 7 Haziran 2001’de

---

¹¹⁶ Haktan Birsnel, *a.g.e.*, s. 165.

¹¹⁷ Gökçen Ekici, “Özbekistan-ABD İlişkilerinde Saros Faktörü”, *Stratejik Analiz*, ASAM Yayınları, C: 5, S: 54, İstanbul, s. 79.

¹¹⁸ İlyas Kamalov, *Moskova’nın Rövanşı*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2008, s. 129-130.

¹¹⁹ Gürol Kırarç, “Bağımsızlık, Tam Bağımsızlık”, *Cumhuriyet Strateji*, ASAM Yayınları, İstanbul, s. 3

¹²⁰ Ali Külebi, “Çin ve Rus Kuvvetlerinin Katılımı İle Gerçekleşen İlk Tatbikat, 19 ağustos 2005 Tarihinde Gerçekleşmiştir”, *Cumhuriyet Strateji*, ASAM Yayınları, İstanbul, s. 16

Özbekistan'ın da katılımıyla altıya yükselmiştir. Rusya ve Çin'in öncülük ettiği ŞİÖ, uluslararası arenada önemi gitgide artan bir örgüt haline gelmiş ve Pakistan, Hindistan ve İran gibi devletler de ŞİÖ'ye katılmak konusunu dile getirmişlerdir. ŞİÖ'de ekonomi, uzay çalışmaları, askeri teknoloji, insan kaynakları, enerji hatları, jeopolitik konum ve diğer birçok alanda işbirliğinin sağlanması durumunda bu örgütün, daha muazzam bir güce dönüşebileceği düşünülmektedir.¹²¹

Temmuz 2005'de ŞİÖ toplantısına, Hindistan, Pakistan ve İran'ın gözlemci olarak kabul edilmesi ve ABD üslerinin boşaltılması kararları, ABD tarafından düşündürücü bir gelişme olarak algılanmıştır. ABD Savunma Bakanı Rumsfeld' in Orta Asya gezisinden birkaç ay sonra, ABD Başkanı Bush'un, Avrasya Güvenlik Politikalarının güçlendirilmesi kapsamında Hindistan'ı ziyaret etmesi; Avrasya'da ABD'nin etkinliğinin arttırılmasına çalışıldığı ve Rusya Federasyonu ile Çin'in yalnız bırakılmak istendiği şeklinde değerlendirilmiştir.¹²²

Güvenlik merkezli bu mücadelenin altında yatan esas sebeplerden biri, enerji ihtiyacının karşılanmasıdır. Hazar enerji havzasından çıkarılan petrol ve doğal gazın, ABD'nin kontrol ve denetimi olmaksızın Kazakistan üzerinden Çin'e ve Türkmenistan ile Pakistan üzerinden Hindistan'a ulaştırılması, özellikle Çin ve Hindistan gibi büyük nüfuslu ve ekonomili ülkeler için, büyük önem taşımaktadır. ABD açısından bakıldığında ise, özellikle Hazar Enerji kaynaklarının kontrol edilmesi ve Çin ile Hindistan'ın bu kaynaklara bağımsızca ulaşabilmesinin önlenmesi öncelikli bir konu olarak görülmektedir. Bununla beraber, Orta Asya devletleri ile bu devletlere sınırı olan Çin, Hindistan ve Pakistan arasında enerji ve güvenlik politikaları gün geçtikçe güçlenmektedir. Böylece, 2005 yılının ikinci yarısından itibaren ŞİÖ'nün sürekli olarak güçlenirken buna karşılık ABD'nin Avrasya politikalarında sürekli bir gerileme görülmüştür. ŞİÖ'deki ülkelerden beşi; *Rusya Federasyonu, Çin, Hindistan, Pakistan ve İran* gibi nükleer güce sahip ülkelerdir. Bu nedenle, ABD'nin önümüzdeki dönemde, Avrasya'da daha fazla güç kaybedeceği ve buna mukabil ŞİÖ'nün Avrasya'da kalıcı ve istikrarlı bir güvenlik sistemi oluşturacağı beklenmektedir.

---

¹²¹ www.tusam.net

¹²² Haktan Birsnel, *a.g.e.*, s. 169-170

4.1 Özbekistan

Bağımsızlığını ilan ettikten sonra Özbekistan, çoğu eski Sovyet Cumhuriyetinin takip ettiği pazar ekonomisi merkezli politikalar sergilemiştir. Devlet destekleri, fiyat kontrolleri ve ücret artışları gerçekleşmiş, tüketicileri enflasyondan korumaya yönelik uygulamaya geçilmiştir. Buna rağmen, artan ekonomik sorunlar 1994 yılında ekonomik reform programının hazırlanmasına sebep olmuştur ve bu program çerçevesinde, sıkı mali politikalar getirilerek fiyat kontrolü kaldırılmış, uluslararası finansal kuruluşlar ile işbirliğine gidilmiş, ulusal para birimi olarak “Sum” tedavüle konulmuş, kamuya ait işletmeler özelleştirilme kapsamına alınarak fiyatlar serbestleştirilmiştir.¹²³ “Fırsatlar Ülkesi”¹²⁴ olarak adlandırılan diğer Orta Asya Cumhuriyetleri gibi Özbekistan da madenler açısından zengindir. Ülke topraklarında 100’den fazla maden çıkarılmaktadır. Altın üretiminde BDT ülkeleri arasında Rusya’dan sonra ikinci sırada yer alırken; dünyada 7. büyük altın üreticisi durumundadır. Yeraltı hammadde kaynakları bakımından 23.600.000 nüfuslu Özbekistan’ın dünyada ilk sıralarda yer aldığı görülmektedir. Özbekistan geniş doğal gaz, petrol ve kömür yataklarına sahiptir. 2001 yılında enerji sektöründe önemli üretim artışı kaydedilmiştir. 2001 yılı sonunda petrol üretimi 7.3 milyon ton, doğal gaz üretimi 48,2 milyar m3 olarak tahakkuk etmiştir. Ülkenin doğal gaz rezervleri 1.883 milyar m3, petrol rezervleri de 244 milyar ton olarak tahmin edilmektedir.¹²⁵ Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından beliren güç boşluğu nedeni ile Orta Asya bölgesinde yer alan petrol ve doğal gaz rezervleri bölgede ekonomik güç mücadelesinin başlamasında birinci derecede etkili olmuştur. Pek çok gözlemci tarafından Orta Asya dünyanın en zengin ham madde potansiyeline sahip bölgeleri arasında gösterilmiştir.¹²⁶

Bağımsızlığın kazanılmasının ardından Rusya’ya karşı bu yeni konumun muhafaza edilmesi için Batı ile yakınlaşmayı tercih eden Orta Asya ülkelerinden biri de Özbekistan’dır. Ancak Andican’da meydana gelen olayları, kendi iktidarını

---

¹²³ <http://frm.ekshi.net/ozbekistan.cumhuriyeti.5102.html>

¹²⁴ Conway, Patrick, 1994. “Kazakhstan: Land of Opportunity”, Current History, no.582. -Forsythe, Rosemarie, 1996. The Politics of Oil in the Caucasus and Central Asia, Adelphi Paper 300. Oxford University Press.

¹²⁵ <http://frm.ekshi.net/ozbekistan.cumhuriyeti.5102.html>

¹²⁶ Sergey Razov, “New Developments in Central Asia”, International Affairs (Moscow,1997), no.3.

ortadan kaldırmak amaçlı bir girişim olarak algılayan ve bunun için ABD'yi suçlayan Özbekistan devlet başkanı İslam Kerimov, bu defa Rusya ile yakınlaşmaya başlamıştır.

Rusya ile ilişkilerin düzelmeye başlamasında bir diğer neden, Putin döneminde izlenen politikalar olmuştur. Ülke içerisinde merkezîyetçi politikalar izleyen ve “yönetilebilir demokrasi” kavramını ortaya atan Vladimir Putin, bu uygulamaları ile Orta Asya devlet başkanlarının memnuniyetini kazanmıştır. Bu bakımdan, Rusya'ya karşı olan politik tutumda en büyük değişimin yaşandığı Orta Asya ülkelerinden biri Özbekistan olmuştur. Bu yakınlaşmada, ülke içerisinde önemli bir tehdit unsuru olan radikal İslamcı gruplara karşı, Rusya'nın yardımının sağlanmak istemesi de etkili olmuştur. Putin'in ilk Orta Asya ziyaretini bu ülkeye gerçekleştirmiş olması, Rusya'nın da Orta Asya ülkeleri ile ilişkilerde önceliği Özbekistan'a verdiğini ortaya koymuştur.¹²⁷

4.2 Kazakistan

Rusya ve Kazakistan arasındaki sınırın belirlenmesine yönelik anlaşmanın 18 Ocak'ta imzalanması ile Kazakistan ve Rusya Federasyonu ilişkileri açısından yepyeni bir döneme girilmiştir. Bu yeni dönem, aslında Rus düşünce sistemindeki değişimin ve Moskova'nın Afganistan operasyonu öncesinde “arka bahçesi” olarak gördüğü Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'nda yer alan cumhuriyetlere bakış açısındaki bir değişimin de göstergesi olarak değerlendirilebilir. Rusya için, Kazakistan diğer Türkistan Cumhuriyetlerinden ayrı bir öneme sahiptir. Kazakistan, Türkistan Cumhuriyetleri'nin en büyüğü ve eski SSCB ülkelerinin ikinci en büyük devleti olmuştur. Bu ülke, SSCB döneminde hiçbir zaman bir Türkistan devleti olarak görülmemiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Kazakistan'ın bağımsız olması da, bu ülkeye yönelik Rus algılamasını değiştirememiştir. Hatta Sovyet sisteminin son dönemlerinde, ünlü Rus yazarlarından Soljenitsin; Rusya için külfet olduğunu düşündükleri diğer cumhuriyetleri ayırarak; Beyaz Rusya, Ukrayna ve Kazakistan ile birlikte yeni bir yapılanmaya gitme önerisinde bulunmuştur.

---

¹²⁷ Kamalov, *Moskova'nın Rövanşı*, s.125,126.

Kazakistan'ı Rusya açısından önemli kılan çeşitli sebepler bulunmaktadır. Kazakistan'ın kuzeyinde bulunan ve bugün Rusya Federasyonu tarafından kullanılan Baykanur Uzay Üssü her iki ülke için stratejik bir öneme sahiptir. Bir diğer neden, bu ülkenin sahip olduğu doğal zenginliklerdir. Kazakistan'da 95 milyar varillik bir petrol rezervi bulunduğu hesaplanmıştır.¹²⁸ Nitekim Putin de yaptığı açıklamada; *“Kazakistan, gerek doğal kaynakları gerekse jeopolitik konumu nedeniyle Rusya'nın kaybetmeyi göze alamayacağı bir ülkedir”* demiştir.¹²⁹

Her geçen gün daha da artan ekonomik gücüne dayanarak, Rusya ile eşit statüde ilişkilerin geliştirilmesi isteğinde olan ve Özbekistan ile Orta Asya liderliği konusunda yarışan Kazakistan'ın, bu hedeflerini gerçekleştirmesi önünde önemli engeller de bulunmaktadır. Bunlardan biri; Rusya ile varolan oldukça uzun sınırdır. Kazakistan ile Rusya arasındaki 7,591 km'lik sınırın belirlenmesi için 1999 yılında başlayan görüşmelerden bugüne dek sonuç alınamamıştır. Bu sorunun Astana'nın beklentileri doğrultusunda bir anda çözülebilmesi de mümkün görünmemektedir.¹³⁰ Kazakistan için bir diğer engel, ülke nüfusunun %30'unun Ruslardan oluşmasıdır. Daha ziyade ülkenin kuzeyinde bulunan Rus nüfus, Kazakistan'a yönelik Rus dış politikasının da odak noktalarından birini oluşturmaktadır. Rus azınlıklar, Rusya'ya Kazakistan'ın iç ve dış siyasetine müdahale edebilme imkanı tanımaktadır. Ancak son yıllarda bu ülkeden Rusya'ya yönelik Rus göçü artmıştır. Bu durum Rusya'yı memnun etmemektedir, çünkü Rusların buradan ayrılması ile Rusya'nın Kazakistan siyasetine karışma imkanı da ortadan kalkacaktır.

Nazarbayev, Rusya'nın Rus azınlıkları kullanarak Kazakistan'a müdahale imkanını ortadan kaldırmak için çeşitli politikalar yürütmüştür. Bunlar;

- a) Devlet planlaması, sosyal mühendislik ve devlet vatandaşı yetiştirme siyaseti,
- b) Dil reformu ve tarihin yeniden yazımı,
- c) Demografik dengeyi değiştirme politikası,
- d) Rus göçü.

---

¹²⁸Pala, Cenk - Emre Engür, “Kafkasya Petrolleri 21. Yüzyılın Eşiğinde Hazar Havzası ve Türkiye”, İşletme ve Finans, Ankara, no.152. s.23-27

¹²⁹Gökçen Oğan, /http/.www.asam.org.tr/tr/yazigoster (28 Ocak 2005)

¹³⁰ www.asam.org.tr/tr/yazigoste Gökçen OĞAN 28 Ocak 2005

Kazak hükümeti bu politikaların yanı sıra, ülkedeki Rusların muhalefetini ortadan kaldırmak için de; ülkenin toprak bütünlüğüne karşı düşünceleri ifade etmeyi yasakladı, bazı Rus örgütleri ile medya kuruluşlarını kapattı.¹³¹

Putin döneminde, Kazakistan'daki Rus azınlıklara özerklik verilmesi yönünde talepler de artış göstermiştir. Vladimir Putin de Kazakistan'ı ziyareti sırasında Rus azınlıkların temsilcileri ile görüşmüş, Rusların hayat şartlarının düzeltilmesi amacıyla yönelik olarak iki ülke arasında eğitim ve bilim alanlarında işbirliğine gidileceğini açıklamıştır. Bu amaçla Kazakistan'da Moskova Devlet Üniversitesi'nin bir bölümünün açılması öngörülmüştür.¹³²

Kazakistan'ı Rusya karşısında zor durumda bırakan bir diğer faktör, bu ülkenin Rusya'ya olan ekonomik bağımlılığıdır. Bu, Sovyet sisteminin yol açtığı bir sorundur. Bu dönemde uygulanan politikalar, Rus endüstrisine hammadde sağlayan ve Rus mallarını tüketen bir ülke haline getirmiştir. Diğer Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi Kazakistan'da da tek tip bir endüstri yaratılmış ve Kazakistan'daki bu endüstri daha ziyade Sovyet ordusunu desteklemek üzere dizayn edilmiştir.¹³³

Tüm bunlar Rusya'ya karşı daha dikkatli ve ayrıcalıklı bir politika izlenmesinde etkili olmuştur.¹³⁴

4.3 Kırgızistan

Rusya – Kırgızistan ilişkileri daha 1867-1897 yıllarda Rus halkının Kırgızistan topraklarına göç etmesiyle başlamıştır. Çarlık Rusya'sının hedefleri, bilindiği üzere ele geçirilen topraklara Rus köylülerini yerleştirip onlara imtiyazlar tanıyacağını ilan ederek, onları merkezi bir şekilde idare etmek olmuştur.¹³⁵ Kırgızistan'a yönelik asıl göç dalgası, II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşmiştir. 1947'lerden sonra Rusya ve Ukrayna sanayi kuruluşları ve müesseselerini Kırgızistan topraklarına nakletmiş ve müessese işçileri de işlerinden dolayı Kırgızistan da kalmışlardır.

---

¹³¹ Sevinç A. Özcan, *Bir Sovyet Mirası Rus Azınlıklar*, Küre yay., İstanbul 2005, s.69.

¹³² Sevinç Özcan, *a.g.e*, s.70.

¹³³ *A.g.e.*, s.70,71.

¹³⁴ İlyas Kamalov, "Rusya'nın Orta Asya Politikası", [http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster\(01.06.09\)](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster(01.06.09))

¹³⁵ Aleksandr Kolesnikov, "Ruskiye v Kaşgariye", Rusların Orta Asya ve Türkistan'da Yayımları konusu için bkz. Bişkek, 2006, ss.34-59.

SSCB sonrası bağımsızlıklarını ilan eder etmez parlamento yetkilileri ülkenin resmi dilini Kırgız Türkçesi olarak ilan etmiştir. SSCB sonrası diğer ülkelerde de olduğu gibi, Kırgızistan'da da milliyetçilik akımlarının artışı, Rusya - Kırgızistan ilişkilerine hem ekonomik, hem de siyasi açıdan olumsuz yansımıştır.¹³⁶

Kırgızistan, diğer Orta Asya ülkelerinin aksine altın dışında bir yeraltı zenginliğine sahip değildir. Sanayisi de fazla gelişmemiştir ve tüm bu ekonomik sebepler onu Rusya'ya karşı bağımlı kılmaktadır. Batı ile ekonomik ilişkilerin geliştirilememesinin önemli bir sebebi, bu ülkenin küçük bir pazara sahip olmasından ötürü, yabancı sermayeyi cezbedememiş olmasıdır.¹³⁷ Buna rağmen bu ülkenin Rusya ve ABD arasında nüfuz mücadelesine sahne olması, sahip olduğu jeopolitik konum nedeniyledir. Çin gibi önemli bir ülkeyle sınırdaş olması ve Orta Asya'nın kontrol altında tutulması noktasında önemli bir konumda bulunması, Kırgızistan'ı hem Rusya hem de ABD açısından cazip kılmıştır. 2005'te meydana gelen ve Lale devrimi olarak adlandırılan devrimin gerçekleşmesinde bu ülkenin sahip olduğu jeopolitik konumun etkisi büyük olmuştur. Halbuki Kırgızistan, diğer Orta Asya ülkeleri ile karşılaştırıldığında daha demokratik bir görünüme sahipti ve bu sebeple ABD tarafından da destek görmekteydi. Clinton dönemi ABD yönetimi, diğerlerine göre daha demokratik olan bu ülkeyi ekonomik ve siyasal yönden desteklemekte ve böylece Kırgızistan'ı, otoriter bir yönetime sahip diğer Orta Asya ülkelerine örnek bir ülke haline getirmeyi amaçlamaktaydı. Tüm bunlara rağmen, devlet başkanı Aksar Akayev'e karşı gerçekleştirilen darbenin nedeni; Akayev'nin 11 Eylül'ün ardından ABD'nin bölge politikalarına destek vermemesi olmuştur.¹³⁸

Devrimin ardından devlet başkanı Kurmanbek Bakiyev olmuştur. Ancak son dönemde meydana gelen gelişmelerin de gösterdiği gibi, ABD'nin bu politikası da istenilen yönde sonuç vermemiştir. Bunun en önemli göstergesi Rusya ile görüşen Kırgızistan devlet başkanı Kurmanbek Bakiyev'in Kırgızistan'daki ABD üssünün kapatılacağını ve ülkenin güneyine Rus üslerinin yerleştirileceğini açıklaması olmuştur. Yıllarca SSCB'nin kontrolünde bulunan Özbekistan'daki - Hanabad ve Kırgızistan'daki - Manas üsleri, 11 Eylül terör saldırısından sonra, ABD'nin de

---

¹³⁶ “Viktoria Panfilova, “Kak Jivyotsa Ruskim v Tsentralnoy Aziyi”, 30 Haziran 2006, [http // www.apn.kz/publications](http://www.apn.kz/publications)

¹³⁷ Kamalov, , “Rusya'nın Orta Asya Politikası”.

¹³⁸ Yılmaz Bingöl, “Kırgızistan'ın Renkli Devrimi: Demokrasiye Geçiş mi, Küresel Rekabet mi?”, <http://kosbed.kou.edu.tr/sayi13/bingol.pdf> (01.06.09)

kullanımına açılmıştır. Saldırlardan sonra gerçekleştirilen Afganistan operasyonunda ABD, Rusya'nın izni ile iki Orta Asya ülkesinde üs kiralamıştır. Özbekistan'ın Andican bölgesinde meydana gelen olaylardan sonra, Özbekistan ve ABD arasında ortaya çıkan gerginlik sonucu, Özbek hükümeti Mayıs 2005'te Amerika'nın bu üssü 6 ay içerisinde boşaltmasını istemiş ve üs, Kasım 2005'te tamamen kapatılmıştır.

ABD'nin üsse sahip olduğu bir diğer Orta Asya ülkesi, Kırgızistan'dır. Kiralanan Manas üssü, Başkent Bişkek'in yakınlarında bulunmaktadır. Amerikan ve NATO hava kuvvetleri için 2001'de kiralanın bu üs, BM teşkilatının verdiği yetki çerçevesinde kullanılan bir üstür.¹³⁹ Ancak 2009'da Kırgızistan devlet başkanı Kurmanbek Bakiyev, Moskova'da yaptığı açıklamada bu ülkedeki ABD üssünün kapatılması kararının alındığını söylemiştir. Diğer Kırgız yetkililer de üssün kapatılacağı yönünde açıklamalarda bulunmuşlardır. Başbakanlık sözcüsü Sultangaziyev konuyla ilgili olarak; "Hükümet bir karar verdi, bu kararla ilgili tasarı görüşülmek üzere parlamentoya sevk edildi ve karar parlamentonundur" demiştir. ABD ise söz konusu kapatma kararını hiç beklemediklerini açıklamış ve üs kapansa bile, alternatiflerin bulunabileceğini belirtmiştir. Bu alternatifler arasında, Katar'daki El Udeyd hava üssü ile Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki tesisler bulunmaktadır. ABD, Manas'ın kapanmasında RF'nin etkili olduğunu da ima etmekten kaçınmamıştır. Esasen Manas'ın kapatılması konusu Kırgızistan tarafından, ABD yetkililerine daha önce de ifade edilmiş, ABD ise bu konuyu ciddiye almamıştır.¹⁴⁰

Kırgızistan, uzun süre hem Rusya ile hem de ABD ile iyi ilişkiler yürütebilen nadir ülkelerden biri olmuştur. Manas askeri üssünün yakınlarında bir Rus üssünün de bulunması bunun bir göstergesidir. ABD Kırgızistan'a, yıllık 150 milyon dolar ödemektedir. Bu gelir Kırgızistan'ın önemli bütçesini oluştursa da son zamanlarda bu miktarın Kırgızistan'ı tatmin etmediği açıklanmıştır. Rusya, Amerikan üssünün kapatılması karşılığında, Kırgızistan'ın Rusya'ya olan borcunun silineceğini, Kırgızistan'a yeni kredilerin verileceğini belirtmiş ve 2 milyar dolar kredi sözü vermiştir. Kırgızistan'a verilecek kredinin 1.7 milyar doları Kırgızistan'daki Kambaratin hidroelektrik santralin inşası için ve diğer 300 milyon dolar ise ülkenin mali sistemini desteklemek için kullanılacaktır.¹⁴¹

¹³⁹ F.Ertan, www. zaman. com. tr (8 Şubat 2009).

¹⁴⁰ www. zaman. com. tr

¹⁴¹ http://www.orsam.org.tr

4.4 Türkmenistan

Türkmenistan Cumhuriyeti; kuzeyinde Özbekistan, güneydoğusunda Afganistan, güneyinde İran ve batısında Hazar havzası aracılığı ile Kafkaslara ve Rusya'ya bağlanmaktadır. Yaklaşık 7 milyonluk nüfusu çerisinde Özbek nüfusu %9 ve Rus nüfusu ise %14'lük bir oranı oluşturmaktadır.¹⁴² Saparmurat Türkmenbaşı dönemiyle uygulamaya konulan “Açık Kapital Politikası” ile petrol, doğal gaz ve diğer yer altı zenginliklerini kullanarak yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi amaçlanmış ve diğer taraftan da ülkenin bağımsızlığını sürekli kılmak hedeflenmiştir.¹⁴³ 34 milyar varillik bir petrol rezervi bulunduğu hesaplanan ve dünyanın üçüncü en büyük doğal gaz rezervine sahip olduğu bilinen Türkmenistan'da, ayrıca 4.5 trilyon metre küp doğal gaz rezervi de mevcuttur. Kazakistan, Türkmenistan ve Özbekistan doğal gaz zenginliği bakımından dünyanın en önemli 20 ülkesi arasında yer almaktadır.¹⁴⁴ Ayrıca Hazar Denizi'nin ve Hazar Denizi'ni çevreleyen bölgeler; hem Rusya, hem Asya ve hem de Avrupa kıtalarına en fazla petrol ve doğal gaz tedarik eden bölgeler olarak bilinmektedir.¹⁴⁵

Türkmen lider Saparmurat Niyazov (Türkmenbaşı)'un ardından, 11 Şubat 2007'de gerçekleştirilen seçimler sonrası devlet başkanlığı koltuğuna oturan Kurbanguli Berdimuhammedov'un bundan sonraki süreçte nasıl bir dış politika stratejileri izleyeceğini zaman gösterecektir. Yeni başkan, kendi döneminde de mevcut durumun, politikaların ve projelerin aynen devam edeceğini belirtmiş ve Rusya ile 2003-2028 yılları arası enerji alanlarındaki anlaşmaları bir kez daha teyit etmiştir. Bundan da anlaşılacağı üzere, Rusya ve Türkmenistan arasında enerji alanında var olan stratejik ortaklık devam edecektir. Bununla birlikte Rusya'nın, Türkmenistan'ı başta Şanghay İşbirliği Örgütü olmak üzere, Orta Asya'daki bölgesel işbirlikleri ve entegrasyon çabalarına dahil etme girişimleri de gözden kaçmamaktadır.¹⁴⁶

---

¹⁴² F. Uysal., “Özbekistan”, *Avrasya Bülteni*, Eylül 2004, Sayı. 26, s. 5-9.

¹⁴³ Utku Yapıcı, *Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları*, Orta Asya ve Kafkasya, Otopsi Yayınları, İstanbul 2004, s. 54.

¹⁴⁴ Cenk Pala- Emre Engür, *a.g.m.*

¹⁴⁵ Bülent Gökay, “Caspian Uncertainties: Regional Rivalries and Pipelines”, *Perceptions- Journal of International Affairs*, Ankara 1998, no.1.

¹⁴⁶ Mehmet Seyfettin Erol, “Yeni Dönemde Türkmenistan Dış Politikası ve Enerji Boyutu”, *Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi*, Ankara 26 Şubat 2007.

Türkmenistan, izlemiş olduğu tarafsızlık politikası ile diğer Türkistan ülkelerinden ayrılmaktadır. Bu politika, ülkenin sahip olduğu zenginliklerin bağımsız bir politika izlenebilmesi noktasında yeterli olduğuna inanan eski devlet başkanı Saparmurat Niyazov tarafından uygulamaya konmuştur. Türkmenistan'ın bu tarafsızlık statüsü Aralık 1995'te BM tarafından da onaylanmıştır.¹⁴⁷ Ancak Rusya, zengin doğalgaz kaynaklarına sahip olan bu ülkeyi kendisine bağımlı kılmak istemektedir. Bunu büyük ölçüde başarmış olsa da, Türkmenistan da elindeki enerji kozunu iyi değerlendirmekte ve zaman zaman isteklerini Rusya'ya kabul ettirebilmektedir. Nitekim, Rusya'nın Avrupa'ya sattığı gazın fiyatını arttıracaklarını açıkladığı bir dönemde, Özbekistan'la birlikte Türkmenistan da Rusya'ya sattıkları gazın fiyatını arttıracaklarını açıklamış ve Rusya, Türkmenistan'ın bu talebini kabul ettiğini açıklamıştır. Bununla birlikte, Türkmenistan'ın da Rusya karşısında bazı tavizler verdiği sanılmaktadır. Türkmen gazını Rusya üzerinden pazarlayacak olan Transhazar projesinin Türkmenistan tarafından kabul edildiği tahmin edilmektedir.¹⁴⁸

4.5 Azerbaycan

Azerbaycan, 1918–1920'li yıllarda kısa bir bağımsızlık dönemi yaşamış ve Kızıl Ordu'nun işgaliyle SSCB'nin hakimiyetine girmiştir. 71 yıl sonra Azerbaycan 18 Ekim 1991'de bağımsızlığını ilan etmiştir. 200 yıl boyunca Rusya-Azerbaycan ilişkileri merkez-çevre ilişkileri düzeyinde devam etmiştir. Diğer SSCB üye ülkeleri gibi Azerbaycan da, ekonomik açıdan SSCB'ye entegre olmuştur. Azerbaycan, tabiat zenginliği, petrol ve doğal gaz gibi kaynakların mevcudiyetinden dolayı Sovyetlerin özel ilgi alanında olmuştur. Azerbaycan'ın, Soğuk Savaş döneminde Moskova'nın Batı karşısında görmek istediği Türkiye ve İran'a komşu olmasının yanı sıra bu bölgenin tarıma elverişli toprakları ile subtropikal iklimi, bu ülkeyi Rusya'nın gözünde her zaman önemli kılmıştır.¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Kamalov, , “Rusya'nın Orta Asya Politikası”.

¹⁴⁸ İlyas Kamalov, “Rusya, Orta Asya'nın “Enerji”k Baskısına Boyun Eğiyor”, *Stratejik Analiz*, Ocak 2008, s.14.

¹⁴⁹ www.azerbaycan.ihh.org.tr

Azerbaycan'ın, Rusya'ya doğru bir yöneliminin dönem dönem olmasına, olmamasına ve yahut zayıf olmasına rağmen, Azerbaycan, Rusya'nın ilgisini daima kendisine çekmiştir.¹⁵⁰ Bu ülkeyi Rusya açısından önemli kılan nedenler şunlardır:

- a) Rusya'nın Yakın Doğu ve Ortadoğu'ya ulaşmasında önemli bir konumda bulunması ve stratejik hava kuvvetleri için bu ülkenin mühim bir mevkiinde olması,
- b) Azerbaycan'ın sahip olduğu doğal kaynaklar,
- c) Bu ülkeyi elinde tutarak Türk dünyasını parçalamak,
- d) Azerbaycan'ı kontrolünde tutarak, bu ülke üzerinde İran'ın etkisinin önlenmesi,
- e) Oluşturulmak istenen ortak politik ve ekonomik mekana Azerbaycan'ın da dahil edilmesiyle Rusça konuşan nüfusun güvenliğini sağlamaktır.¹⁵¹

Azerbaycan ve Rusya arasındaki ilişkilerin başlangıcı III.İvan dönemine dek gider.Rusya'nın sıcak denizlere inme politikasının ortaya çıkışı, Azerbaycan'ı Rusya nezdinde daha da önemli bir konuma getirmiştir.Bu bakımdan b ülkenin ele geçirilmesi Ruslar için daima önemli olmuştur.Azerbaycan'da Rus ilerleyişi, 1804 Gence Hanlığı'nın işgali, 1813 Gülistan ve 1828 Türkmençay anlaşmaları ile bu ülkenin Rusların eline geçmesi ile tamamlanmıştır.Böylece, 1918-20 yılları arasındaki kısa bağımsızlık dönemi hariç, Azerbaycan Rusya'nın egemenliğinde kalmış ve bu durum 1991 yılına dek sürmüştür.Böylelikle Azerbaycan-Rusya ilişkileri 200 yıl kadar, merkez-eyalet düzeyinde yürümüştür.¹⁵²

Soğuk Savaş sonrasında, Azerbaycan ve Rusya ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Azerbaycan bağımsız olduğu sırada, bu ülkenin devlet başkanı Ayaz Muttalibov'dur. Bağımsızlığı muhalefet baskısı neticesinde ilan eden Muttalibov, Rusya ağırlıklı bir politika takip etmiştir.¹⁵³ Muttalibov döneminde, bu karara yönelik muhalefete rağmen, 21 Aralık 1991 tarihli Almatı Bildirisi imzalanmış ve BDT'ye üye olunmuştur. O, özellikle Karabağ sorununun çözümünde Rusya'dan yardım göreceğini ummuşsa da Rusya, Azerbaycan'ı bağımsız bir ülke olarak

---

¹⁵⁰Okan Yeşilot, *Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2005, s.191.

¹⁵¹ Nazim Cafersoy, "Eyalet-Merkez Düzeyinden Eşit Statüye: Azerbaycan-Rusya İlişkileri", Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, No.1, Ankara Ekim 2000, s.7,8.

¹⁵² *A.g.m.*, s.9.

¹⁵³ *A.g.m.*, s.9.

görmemiş ve bu ülkenin bağımsızlığını tanımayı bir süre reddetmiştir.¹⁵⁴ İki ay önce bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'ı, Rusya o dönemde daha resmen tanımamıştır. Bu açıdan RF, Azerbaycan'ın bağımsızlığını en geç tanıyan ülkelerden biri olmuştur. Bu da Rusya'nın, dış politikada duygusal bir yaklaşım içerisinde olduğunu göstermektedir. 26 Şubat 1992'de Ermeniler tarafından gerçekleştirilen Hocalı katliamına Rus ordusunun 366. alayının katılması,¹⁵⁵ Rusya yanlısı politika izleyen Muttalibov'un yönetimden uzaklaştırılmasına neden olmuş ve Azerbaycan ile Rusya arasında yeniden Soğuk Savaş rüzgarları esmeye başlamıştır.¹⁵⁶

Muttalibov'un istifasından sonra devlet başkanlığı görevini Meclis başkanı olan Yakup Memmedov vekaleten yürütmüştür. BDT'ye karşı mesafeli duran Memmedov, 21 Mart 1992'de Kiev'de yapılan BDT toplantısına katılmamış ve BDT'ye ilişkin hiçbir anlaşmaya imza atmamıştır. Karabağ meselesinde Rusya'nın Ermenistan tarafında yer aldığını belirten Memmedov, bu savaşın Ermenistan ve Rusya'nın Azerbaycan'a karşı bir savaşı olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca Rusya'nın Ermenistan'a kendi ordusunu kurmak konusunda hiçbir yardımı esirgemezken Azerbaycan'ın bu yöndeki çabalarını engellediğini savunmuştur.¹⁵⁷

7 Haziran 1992'deki başkanlık seçimlerinde oyların %60'ını alan Azerbaycan Halk Cephesi'nin lideri Ebulfez Elçibey, Azerbaycan'ın yeni devlet başkanı olmuştur.¹⁵⁸ 1970'lerden sonra ülkesinin bağımsızlığı için mücadeleye başlayan Ebulfez Elçibey, 1976'da Salman Mümtaz El Yazmaları Enstitüsü'nde Türk ve İslam tarihinin ilk yazılı kaynaklarını incelerken, bir yandan da bağımsızlık için mücadele etmiştir. Halk Cephesi, 1989 konferansında, 'Azat Azerbaycan' mücadelesinin başına lider olarak Elçibey'i getirmiştir.¹⁵⁹ Azerbaycan'ın devlet başkanlığını 1992-1993 yıllarında üstlenen Ebulfez Elçibey'in dönemi, bağımsızlığın korunup kuvvetlendirilmesinin amaçlandığı bir dönem olmuştur. Ülkenin ekonomik, siyasi ve askeri açıdan güçlendirilmesine çalışmıştır. Ekim 1992'de parlamento kararı ile BDT'ye üyeliğe karşı çıkmış ve Hazar ülkesi olan Azerbaycan'ın, Karadeniz'de işbirliği oluşturması için Azerbaycan-Gürcistan ve

---

¹⁵⁴ *A.g.m.*, s.9.

¹⁵⁵ *A.g.m.*, s.10.

¹⁵⁶ www.azerbaycan.ihh.org.tr

¹⁵⁷ Cafersoy, *a.g.m.*, s.10.

¹⁵⁸ Ahmet Sapmaz, *a.g.e.*, s.168.

¹⁵⁹ www.kimkimdir.gen.tr

Ukrayna arasında ilişkilerin geliştirilmesi gerektiğine inanmıştır. Ebulföz Elçibey'in dönemi, sürekli olarak Batı ve Türkiye taraftarlığının gözlemlendiği, BDT karşıtı politikaların yürütüldüğü ve Rus birliklerinin ülkeden çıkarılması yolunda girişimlerde bulunulduğu dönem olmuştur.¹⁶⁰ Muttallibov'dan sonra seçimle göreve gelen Elçibey, Rusya ile ilişkilerinde mesafeli davranmış ve Moskova etkisinden kurtularak tüm alanlarda bağımsızlığın sağlanmasına yönelik bir politika izlemiştir. Ülkesinin, Rusya ile iki eşit ülke olarak ilişki kurmasından yana olmuştur. Bu hedefe ulaşmanın yolu olarak; Rus ordusunun Azerbaycan'dan çıkarılması, Karabağ sorununun Rusya'nın tekelinden çıkarılarak AGİK aracılığına da yer verilmesi, BDT'ye üyeliğın reddedilmesi ve son olarak Rusya ve Azerbaycan arasındaki ekonomik ve politik ilişkilerin iki eşit devlet arasındaki ilişkiler gibi yürütülmesinin sağlanmasıdır. Özellikle Rus ordusunun ülkeden çıkarılması, Elçibey döneminin bağımsızlığın teminatı noktasında oldukça önemsendiğini görmekteyiz. 6 Ekim 1992'de imzalanan 3 protokol, Rus askeri güçlerinin ülkeden 1 Haziran 1993'te çıkarılmasını öngörüyordu. Elçibey, Rus birliklerinin Azerbaycan'dan çıkarılmasını talep ettiğini ancak dönemin Rusya devlet başkanı Boris Yeltsin'in buna karşı çıktığı dile getirmiştir. Bununla birlikte, Ebulföz Elçibey, Rus ordusunun içten aşındırılarak 3-4 ay içerisinde ülkeden çıkarılmasının sağlandığını belirtmiştir.¹⁶¹

Elçibey'in devlet başkanlığı döneminde Azerbaycan'ın başlıca hedefi; ülkelerinin Rusya tarafından eşit haklara sahip bir devlet olarak görülmesini sağlamak olmuştur. Rusya ise, 19.yy'dan beri kendi egemenliği altında bulunan bu ülkenin bağımsızlığını kabul etmekte oldukça zorlanmıştır. Ancak 1992'de dönemin Rus yönetimi, Azerbaycan'a yönelik tutumunu değiştirmeye başlamış ve 1992 yılında ilk kez Rusya Dışişleri Bakanı Kozirev Azerbaycan'ı ziyaret ederek, bu ülkeyi resmen tanıyan 108. ülke olmuştur.¹⁶² 12 Ekim 1992'de de Elçibey'in, Yeltsin ile yaptığı görüşmenin ardından Azerbaycan ve Rusya arasında "Dostluk, İşbirliği ve Karşılıklı Güvenlik Anlaşması" imzalanmıştır. Buna göre; iki ülke de birbirlerinin bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne saygı gösterecek, sınırların değişmezliği, zor kullanmama insan hak ve özgürlükleri noktasında var olan sorumluluklara uyacak ve ilişkiler uluslararası kurallara göre yürütülecekti.

---

¹⁶⁰ Yeşilot, *a.g.e.*, s.193-194

¹⁶¹ Cafersoy, *a.g.m.*, s.13.

¹⁶² www.guncelle.com

Anlaşmanın imzalanması sonrasında Rusya devlet başkanı Yeltsin yaptığı basın toplantısında, iki ülke arasında “abi-kardeş” ilişkilerinin artık geride kaldığını belirtmiştir. İlişkilerdeki bu olumlu dönemi sona erdiren gelişmelerden biri Rus dış politikasında “Yakın Çevre Doktrini”nin belirleyici olmasıdır. Böylece Rusya, kendi egemenliğinden kurtulmak yönünde bir politika izleyen Azerbaycan’a yönelik baskılara yeniden başlamıştır. Böylece, Ermenilerin Karabağ’da Şubat saldırıları başlamıştır. Rusya’nın Ermenistan’da bulunan VII. Ordusu da bu saldırıda yer almıştır. Bu yenilgide payı bulunan Azerbaycan Savunma Bakanı Rehim Gaziyev’in görevden alınması da Rusya’yı kızdırmıştır. Bu süreçte, Azerbaycan’ın Rusya bankalarındaki 30 milyar rublesi dondurulmuş ve Rusya ile ulaşım yollarını tahrip faaliyetleri artmıştır.¹⁶³

İlişkilerde bozulmaya yol açan bir diğer gelişme, 4 Haziran 1993’teki Rusya destekli Gence isyanıdır. Bu isyan sonrasında Elçibey iktidarı sona ermiş ve onun yerine Nahçıvan Milli Meclis başkanı Haydar Aliyev, devlet başkanı olmuştur.¹⁶⁴

Haydar Aliyev, 1941-1944 yıllarında Nahçıvan Otonom Cumhuriyeti’nde önemli görevlerde bulunmuştur. 1944 yılında Devlet Güvenlik Komitesi’nde (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti / KGB) görev alan Aliyev, 1967-1969’da komite başkanlığına yükseltilmiş ve böylece bu göreve gelen, ve rütbesi generalliğe yükseltelen ilk Azerbaycanlı olmuştur. 1969’dan 1982’ ye kadar Azerbaycan KPMK sekreterliği görevini yürütmüş ve SSCB MK Başbakanlık birinci yardımcılığı görevini de tam beş yıl boyunca üstlenmiştir. 1990’daki Azerbaycan ayaklanması sırasındaki Sovyet müdahalesini kınayarak suçluların cezalandırılması talebinde bulunan Aliyev, MKKP’den istifa ederek Azerbaycan’a dönmüştür. Azerbaycan’da genel seçimlerde milletvekili olduktan sonra, 1991-1993 yılları arasında da Nahçıvan Otonom Cumhuriyeti Meclis başkanlığını yürütmüştür. 1993’de ülkede istikrar sağlanıp sürecin normale dönmesi sonrasında, Bakü’ye davet edilmiştir. 15 Haziran 1993’de Azerbaycan Yüksek Konseyi başkanı olan Haydar Aliyev, Milli Meclis’in kararı ile cumhurbaşkanlığına seçilmiştir. Dönem içerisinde alınan kararlar ile, ülkede iç savaş önlenmiş ve Azerbaycan’ın birliği sağlanmıştır.¹⁶⁵

---

¹⁶³ Cafersoy, *a.g.m.*, s.18.

¹⁶⁴ Sapmaz, *a.g.e.*, s.169.

¹⁶⁵ www.meyilli.com

Aliyev, asrın anlaşması olarak tarihe geçen petrol ve enerji protokolleri imzalayarak Batı'nın dikkatini çekmiştir. Onun döneminde Hazar'ın statüsünün korunması konusunda taviz verilmiş ve Azerbaycan-Bakü-Ceyhan projesini hayata geçirilmiştir.¹⁶⁶ Aliyev'in iktidara gelmesiyle, Azerbaycan-Rusya ilişkilerinde ılımlı bir dönem başlamıştır. Moskova-Bakü arasında aşamalı olarak çözüm arayan Aliyev, öncelikle, Azerbaycan'ın BDT'ye üye olabileceğini açıklamış ve 24 Eylül 1993'te BDT zirvesinde üyelik anlaşmasını imzalamıştır. Yine onun döneminde; petrol konusunda yeni oluşmakta olan konsorsiyumda Rus Luk-Oil firması ile işbirliği sağlanmıştır, diğer taraftan da Batılı ülkeler ziyaret edilerek, buradaki petrol şirketleriyle anlaşmalar yapılmıştır. Azerbaycan ve Rusya arasındaki en önemli sorunlardan biri, Hazar'ın statüsü konusudur. Hazar'ın statüsünün belirlenmesine karşı çıkan Rusya, deniz yatağı ile petrol kaynaklarının ortak kullanımını savunmaktadır.¹⁶⁷

Haydar Aliyev döneminde Rusya ile ilişkilerde iki aşama söz konusudur. Birinci aşama; Elçibey yönetiminin Azerbaycan'ı Rus etkisinden kurtarmak yönünde izlediği politikanın Rusya tarafında yol açtığı kızgınlığın giderilmesi için daha ılımlı bir politikanın izlendiği aşamadır. Bu süreçte verilen tavizlerle; Rusya'nın ülkeye yönelik baskılarını azaltmak, Gence isyanı sırasında Azerbaycan'ın güneyindeki Lenkeran bölgesinde ilan edilen Talış-Muğan Cumhuriyeti sorununun çözümünde ve Karabağ meselesinde Rusya'nın hiç değilse tarafsızlığını sağlamak amaçlanmıştır. Aliyev yönetimi ilk olarak, Meclis başkanlığı seçimi sırasında yaptığı konuşmada, Rusya'yla olan ilişkilere de önem verilmesi gerektiğini açıklamıştır. İkinci olarak, 23 Haziran 1993'te Batılı şirketlerin Azerbaycan'daki faaliyetleri durdurulmuş ve banka hesapları dondurulmuştur. Yine bu süreçte, Gence'deki isyanın başındaki isim olan Süret Hüseyinov, başbakanlık görevine getirilerek isyan sona erdirilmiş, Talış-Muğan cumhuriyeti halk tarafından ortadan kaldırılmış ve sorumlular cezalandırılmıştır. Ancak tüm bu Rusya'ya yaklaşma siyasetinin Rusya'nın Karabağ'a yönelik siyasetinde bir değişim yaratmaması üzerine bu politika terk edilmiştir. Böylece ikinci aşamada; Batı ile de ilişkilerin geliştirilmeye çalışıldığını görüyoruz. Bu çerçevede; Batılı şirketlerle petrol görüşmelerine başlanmış ve 8-10

---

¹⁶⁶Yeşilot, *a.g.e.*, s.194

¹⁶⁷ www. egitimaleforum. com

Şubat 1994 tarihlerinde Türkiye ziyareti yapılmıştır. Batı ile yakınlaşmak yönündeki bu siyasete rağmen Aliyev yönetimi, Rusya'yı da fazla kızdırmamaya özen göstermiştir. Bunun için, Rusya'ya da petrol anlaşmalarında pay verilmiş ve BDT ile ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır.¹⁶⁸

Aliyev yönetimi Karabağ meselesinde ise, Rusya'nın tekeline kırmak istemiştir. Böylece, barış planı çerçevesinde Rus birliklerinin barış gücü olarak bölgeye tek başına girmesine karşı çıkmıştır. Aliyev de, Rus birliklerinin bölgeye AGİT barış gücü içerisinde girmesini savunmuştur. AGİT de Rusya'nın tek söz sahibi olmasını önlemek istemiş ve AGİT Kıdemli Memur Komitesi, 16 Eylül 1994'te bölgeye yerleştirilecek olan barış gücünün çok uluslu olması gerektiği konusunda karar almıştır. Yine bölgeye gönderilecek barış gücünde bir ülkenin en fazla %30 oranında askeri güç bulundurabileceği kararı alınmıştır. Aralık 1994'te de AGİT Budapeşte Zirvesi'nde Minsk grubu içerisinde ikili bir eşbaşkanlık sistemi oluşturulmuştur. Böylece Minsk grubu içinde Rusya'ya da daimi eşbaşkanlık statüsü verilmiştir. Bu şekilde sorunun çözümü konusunda AGİT çerçevesinden çıkılması ve Rus tekelinin varlığının önüne geçilmiştir. Buna rağmen yine de, Rusya eşbaşkanlık statüsü ile Rusya, görüşmelerde inisiyatifi elinde tutmuştur. Yapılan görüşmelerde ağırlıklı olarak, Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardan çıkarılması ve Azerbaycanlı göçmenlerin vatanlarına dönmesi gibi konular tartışılmıştır.

Rusya'nın inisiyatifinde süren bu görüşmeler devam ederken, Aralık 1996'da Lizbon'da gerçekleştirilen AGİT zirvesinde Rusya'nın grup içerisindeki üstünlüğüne son verecek bir gelişme yaşanmıştır. Bu zirvede daimi eşbaşkanlık sayısı üçe çıkarılmış ve Rusya yanında ABD ve Fransa'ya da eşbaşkanlık statüsü verilmiştir. Böylece Rusya, bu iki Batılı devlet ile dengelenmiştir.¹⁶⁹

Aliyev döneminde BDT'ye üyelik konusuna da sıcak bakılmıştır. Bu dönemde, resmi basında da propaganda yapılmış ve kamuoyuna, BDT'ye girişin Karabağ meselesinin çözümüne de katkı sağlayacağı fikri işlenmeye çalışılmıştır.

Haydar Aliyev, Milli Meclis'in de onay vermesinin ardından 24 Eylül 1993'te Moskova'daki BDT zirvesine katılmış , üyelik anlaşmasının yanı sıra diğer resmi anlaşmaları da imzalamıştır. Aliyev bu şekilde, Rusya ile ilişkilerin yoluna gireceğini ve Karabağ konusunda bu ülkenin desteğini alabileceğini ummuştur.

---

¹⁶⁸ Cafersoy, *a.g.m.*, s.22,23.

¹⁶⁹ *A.g.m.*, s.26,27.

Ancak beklenen olmamış ve bunun üzerine Aliyev yönetimi de, Batı ile yakınlaşmaya başlamıştır. Yine bu süreçte, Rus ordusunun sınırların ortak korunması ve Karabağ'a barış gücü statüsü ile gelerek, Azerbaycan'a yerleşmesi önerilerini geri çevirmiştir.¹⁷⁰

Aliyev döneminde petrol politikasında da Rusya'ya karşı daha ılımlı yaklaşmıştır. Elçibey döneminde Batılı şirketlerle anlaşmalar yapılarak Rusya'nın petrol görüşmelerinden uzak tutulması politikasının yol açtığı olumsuzlukları gidermek adına bu politikada değişime gidilmiştir.

Aliyev, Rusya'nın memnuniyeti kazanmak için 23 Haziran 1993'te Batılı şirketlerin Azerbaycan'daki faaliyetlerini durdurmuş ve bu şirketlerin banka hesaplarını dondurmıştır. Bundan başka, Ruslarla petrol görüşmeleri yapılarak, Rus şirketi Luk-Oil'e Hazar'ın Azerbaycan sektöründe petrol çalışmaları yapma izni verilmiştir. Bunun dışında başka tavizler de verilmiştir ki bunlardan biri, "Yüzyılın Anlaşması" dır. Böylece Rus şirketi Luk-Oil'e %10 oranında hisse verilmiştir.¹⁷¹

Ancak Rusya yine de, Batılı şirketlerin Azeri petrollerine ulaşmasını engelleyememiştir. Bu nedenle daha ziyade, petrol anlaşmalarından daha fazla pay almak ve Batıya ulaşacak boru hatlarının kendi ülkesinden geçmesini sağlamak yönünde bir politika izlemiştir. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için de Azerbaycan'a karşı politik baskı aracını kullanmıştır.¹⁷²

Rusya'nın o dönemki yeni başkanı Vladimir Putin de, 21 Nisan 2000 tarihinde, Hazar bölgesinde Rusya'nın aktifleşeceğini açıklamış ve 31 Mayıs 2000'de de Yakıt ve Enerji Eski Bakanı Viktor Kalyujini'yi Dışişleri Bakanı yardımcısı ve Hazar temsilcisi olarak atamıştır.¹⁷³

Bu dönemde ikili ilişkilerde öne çıkan bir diğer gelişme Çeçenistan meselesidir. Daha Elçibey döneminde bölgede Rusya'nın hakimiyet kurma çabalarına karşı her iki yönetim Kafkasya halklarını Rusya'ya karşı birleştirecek "Kafkas Evi Projesi"ni ortaya atmış ve Gürcistan ve Ermenistan da bu platforma davet edilmiştir. Ancak, Elçibey'in devrilmesi ve Rusya'nın Kafkas ülkelerine

---

¹⁷⁰ *A.g.m.*, s.30,31.

¹⁷¹ *A.g.m.*, s. 32,33.

¹⁷² *A.g.m.*, s. 33.

¹⁷³ *A.g.m.*, s.35.

yaptığı baskı sonucunda bu proje gerçekleşmemiştir. Sonrasında ise, I. Çeçen-Rus savaşı sırasında Azerbaycan, Çeçen direnişçilere yardım ettiği gerekçesiyle suçlanmış ve Azerbaycan ise bunu kabul etmemiştir. Bu gerekçe ile Rusya, Azerbaycan'a üç yıl süren bir ambargo uygulamıştır. 1996'da imzalanan Hasavyurt anlaşması ile iki ülke arasındaki ilişkilerde Çeçenistan mevzuu ortadan kalkmış ve Azerbaycan'a yönelik Rus ambargosu da son bulmuştur. Bu konunun yeniden gündeme gelmesi, Ağustos 1999'daki Dağıstan olayları ve Rusya'nın yeniden Çeçenistan'a saldırması ile olmuştur. Bu süreçte Putin de, terörizmin uluslararası işbirliği ile önlenebileceğini ve bu noktada Güney Kafkasya cumhuriyetleri ile ortak bir tutumun belirlenmesinin gereği üzerinde durmuştur. Ayrıca Rusya, Azerbaycan'ın Çeçenlere yardım ettiğini ileri sürerek bu ülkeyi kendisiyle işbirliğine zorlamaya çalışmıştır. Bunlar sadece bir suçlama olarak kalmamış, bir Rus askeri uçağı, 1 Ekim 1999'da Azerbaycan'ın kuzeyindeki Zakatala rayonunun Gımır köyünü de bombalamıştır.¹⁷⁴

Kuzey Kafkasya'da yaşanan bu gerginlikler, Rusya'da bulunan Kafkas kökenlileri dolayısıyla Azerileri de etkilemiştir. Nitekim Rusya'da meydana gelen terör olaylarının ardından, güvenlik gerekçesiyle "çornı"lara karşı ciddi önlemler alınmış, bunlar kimi zaman gözaltına alınırken, kimi zaman da sınır dışı edilmişlerdir. Rusların bu tür hareketleri, Azeri basınında da yer almıştır. Buradan edinilen bilgilere göre, Rusya'da bulunan Azerilerden yaklaşık 600'ü öldürülmüş, evlerine saldırılar yapılmış ve paraları alınmıştır.

Azerbaycan Halk Cephesi Partisi başkanının birinci yardımcısı olan Ali Kerimov da, Kuzey Kafkasya'daki olayların bir amacının Azerbaycan'ı bu olayların içine çekmek olduğunu, Avar ve Lezgilerin Ruslar tarafından silahlandırılmasının da bunun bir göstergesi olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁵

Olayların gittikçe tırmanması üzerine Haydar Aliyev, 24-25 Ocak 2000'de Moskova'da yapılan BDT zirvesinde Putin'e, Azerbaycan'da Çeçen üslerinin var olup olmadığının tespiti için bir inceleme grubunun gönderilmesini teklif etmiştir. Ancak zaten Rusların Çeçenistan'daki askeri başarıları, Azerbaycan'ın Çeçenistan'a yardım iddialarını reddetmesi ve Aliyev'in BDT ile ilişkilerin geliştirilmesine sıcak baktığını açıklaması, Rusya ve Azerbaycan arasındaki gerginliği azaltmıştır.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ A.g.m.,s.36-38.

¹⁷⁵ A.g.m., s.39.

¹⁷⁶ A.g.m., s.41,42.

Putin döneminde Rusya, Azerbaycan'a karşı daha pragmatik bir yaklaşım içine girmiş, Aliyev yönetimi ise, Rusya'nın stratejilerine karşı ihtiyatlı davranmıştır. Bu dönemde, Rusya'da var olan BDT'nin güçlendirilmesi politikası, BDT'ye o döneme dek sıcak bakmayan Azeri yönetiminin bu tavrında değişime neden olmuştur. 24-25 Ocak tarihlerinde yapılan zirvenin sonrasında konuşan Aliyev, BDT'nin politik bir geleceğinin olduğuna inandığını ve SSCB'nin varisi olarak Rusya'nın Kafkasya'da tarihi sorumluluklarının olduğunu belirtmiştir. Yine Aliyev, yeni yönetimi kızdırmamak adına BDT ile ilişkilerin geliştirilmesine sıcak bakıldığını açıklamıştır.¹⁷⁷ Azerbaycan, Rusya ile siyasî ve iktisadî alanda yakınlaşmaya sıcak bakmakla beraber, askerî alanda mesafeli davranmayı uygun görmüştür. Putin, 9-11 Ocak 2001'de Azerbaycan'a bir ziyaret gerçekleştirmiş ve bağımsızlığını kazandıktan sonra, Azerbaycan'ı ziyaret eden ilk Rusya devlet başkanı olmuştur. Görüşmeler sonucunda iki ülke arasında anlaşmaya varılan hususlar; ulaştırma ve telekomünikasyon, vergi hizmetleri, basın mensuplarının karşılıklı statülerinin belirlenmesi, olağanüstü hal durumunda güvenlik birimlerinin karşılıklı işbirliği, Zığ ve Hovsan petrol sahalarının ortak işletimi ile Hazar'da işbirliği konularıdır.¹⁷⁸

Aliyev döneminde Azerbaycan, Batı'nın kendisine yönelik demokrasi ve insan hakları konusundaki eleştirilerine karşı Rusya ile ilişkilerini sıcak tutarak, bir nevi denge politikası yürütmüştür.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ *A.g.m.*, s.44.

¹⁷⁸ www.egitimaileforum.com

¹⁷⁹ Cafersoy, *a.g.m.*, s.44.

5. SONUÇLAR

Bu çalışma sonucunda Rusya'yı dünya ülkeleri arasında göz ardı etmek mümkün değildir. Dil, kültür ve din gibi önemli alanlarda, diğer ülkeler gibi hizmet etmeye devam etmektedir. Slav ırkına mensup ve şu anki Avrupa'nın doğusu ve güney doğusundaki bölgelere yerleşen Ruslar, birkaç yüzyıl sonra Kiev Rusya'sını günümüze kadar büyük mücadeleyle taşımıştır. Moskova, Rusya'nın Başkenti olarak ilan edilmiş ve XIX. yüzyılda, Çarlık İmparatorluğunun, Batı Avrupa kökenli kapitalist gelişme yoluna girmesi ve bunun sonucunda meydana gelen ekonomik, toplumsal ve siyasal dönüşümler, Rusya için belirleyici olmuştur.

1400'lü yılların ve şimdiki Ukrayna'nın başkenti olan Kiev şehrinin yükselişi, Çar'ın yönetim politikaları ve I. Petro ile Katerina dönemleri, Rusya için Batılaşma dönemini kapsamıştır. XIX. yüzyılda Rusya, teknolojiye, üretimde, sosyo-kültürel alanlarda ilerleme sağlamış ve sanatın, edebiyatın, milli şuur gibi yükselerek, halkın devlete olan bağlılığını arttırmıştır. Çarlık Rusya'sının yıkılışı, Soğuk Savaş sürecin devam etmesi, II. Dünya Savaşında verilen kayıplar, perestroyka ve glasnost, Sovyetlerin dağılması ile birlikte BDT'nin ortaya çıkması, Rus tarihi için, büyük tecrübe kazandırmıştır.

Her hangi bir ülkenin uluslararası arenada iddiaları ne olursa olsun, ekonomik bir başarı elde edilemedikçe, hem ülke içinde, hem ülke dışında güçlenmesi mümkün olmayacaktır. 2000'den sonra, Rusya'nın başlıca ihracat kalemleri yer altı kaynakları, ülke ekonomisi için, büyük önem arz etmiştir. Dönemin Rusya ve Türkiye gibi her iki ülke başkanları arasında imzalanan deklarasyonun içeriği, "dostluğun ve çok boyutlu ortaklığın pekiştirilmesi" ile "komşu ve çevre ülkeler stratejisi" için atılan adımlar Rusya-Türkiye sürecinde umut verici olmuştur.

Rusya Federasyonu'nun Türk Cumhuriyetlerine yönelik dış politikaları çerçevesinde, çok milletli bir devlet yapısı olan Rusya Federasyonu, SSCB'den sonra müstakil Cumhuriyetler haline gelen ülkelerle müstakil işbirliğini sürdürmeye devam ettirmişlerdir. Rusya, Orta Asya ve Kafkasya Türk Cumhuriyetleri'nin enerji kaynaklarının, Ukrayna ve Türkiye üzerinden Avrupa pazarlarına ulaştırılmasında, sağlam projeler gerçekleştirmiştir.

Sovyetler Birliği II. Dünya Savaşı sonrasında süper güç kimliğine sahip olmuş ve Sovyetlerin çökmesinden sonra ise Rusya, hem batıyla ilişkilerini geliştirmiş hem de “Yakın Çevre” politikalarını izlemiştir. 1991’de, 15 yeni bağımsız devlet haline dönüşen Sovyet rejimi, Rusya Federasyonu Başkanlığında 11 Eylül sonrasında, uluslararası güvenliğin ve işbirliğin sağlanması hedeflerini ön plana koyarak, Orta Asya’da kurulan ve Şangay beşlisi olarak bilinen (Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan) örgütün, 2001 ve 2008 yıllarındaki açılımlarıyla belirleyici rol üstlenmiştir.

Rusya, Türkiye ve Kafkaslardaki dış politikalarını, Hazar ve Karadeniz üzerinden Orta Asya’ya oradan da batıya ulaştırmayı, tarihler boyu hedeflemiştir. Özetle, Soğuk Savaş döneminde Moskova’nın Batı karşısında görmek istediği Hazar’a ve Karadeniz’e komşu oluşu, ayrıca, bu bölgelerin tarıma elverişli toprakları, Rusya açısından çok önemlidir. Devasa jeopolitiği ile dünya enerji ihtiyacının %30 ile %40’nı karşılayan Putin Rusya’sı, petrol ve doğal gaz enerji politikalarında, hedeflerini belirlemiş ve Dmitriy Medvedyev’in de aynı politikaları izleyeceğini söylemiştir.

Sonuç itibariyle, bir giriş ve dört bölümden oluşan çalışmanın giriş bölümünde bölümünde, Rus yayılcılığının gelişimi ve jeopolitik esasları, tarihsel oluşumu ile gelişimi hakkında çalışma yapılmıştır. İkinci bölümde SSCB dönemi Rus dış politikasının yanı sıra Sovyet liderleri dönemine ait yönetim faaliyetleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde 1991-2008 yılları arasında Sovyetlerin hatırası olan Rusya’nın Dış Politikası, Putin sonrası Medvedyev’in yakın çevre stratejileri, Türkiye-Rusya, Orta Asya ve Kafkaslar üzerine olan hedefleri değerlendirilmiştir. En son bölümde ise; Rusya’nın Türkistan Cumhuriyetlerine ve Azerbaycan’a Yönelik Dış Politikası sürecine yer verilmiştir..

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

ANWEILER, Oskar (1990); Rusya'da Sovyetler - 1905 - 1921, Ayrıntı Yayınevi, İstanbul

ARMAOĞLU, Fahir (2004); 20. Yüzyılın Siyasi Tarihi 1914-1995, Alkım Yayınevi, Cilt : 2, İstanbul

ADIBELLİ. Barış, (2006); “Büyük Avrasya Projesi, ABD, Rusya ve Çin'in Varolma Mücadelesi, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I. Baskı, İstanbul

BURAK, Mehmet (2004); Birinci Dünya Savaşında Türk İngiliz İlişkileri 1914-1918, Babil Yayıncılık, I. Baskı, Ankara

BADAYEV Ay, (1999); Çarlık Duma'sında Bolşevikler, (Çev: Bülent DAŞ., Meral ORAL), Evrensel Basım Yayınları-65, 1. Baskı Ankara

BİRSEL, Haktan (2006); Eski Dünya'nın Karanlık Yüzü, Orta Asya Jeopolitiği, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, I. Baskı, İstanbul

BRECHT, Berfolt (1981); Meti'nin Özdeyişler Kitabı, (Çev: Ahmet CEMAL) Alan Yayıncılık, İstanbul

BÜYÜKAKINCI Erhan, (2004); “Değişen Dünya'da Rusya ve Ukrayna”, Phoenix Yayınevi, Ankara

CAŞIN, Mesut (2002); Rus İmparatorluk Stratejisi, ASAM Yayınları, Ankara

CARR, Edward (2002); Sovyet Rusya Tarihi ve Bolşevik Devrimi 1917 - 1923, Metis Yayınları, İstanbul

DUGİN, Aleksandr (2004); Rus Jeopolitiği ve Avrasyacı Yaklaşım, Küre Yayınları, 3. Baskı, İstanbul

DAVUTOĞLU, Ahmet (2001); “Stratejik Derinlik”, Türkiye'nin Uluslararası Konumu, Küre Yayınları, İstanbul

DECAUX, Alain (2001); 9' ncu Gizli Dosya, Toker yayınları, İstanbul

DAĞI, Zenep (2002); Rusya'nın Dönüşümü, Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika, Boyut Yayıncılık A. Ş, İstanbul

GORBAÇEV, Mikhail (1988); Kayta Kuruş ve Yangıçe Fikirleş,- Mamlakatimiz ve Bütün Dünya Üçün, Taşkent Devlet Yayınları, Taşkent

GUMİLEV, Lev (2003); Eski Ruslar ve Büyük Bozkır Halkları, (Çev : Ahsen BATUR), Selenge Yayınları, Cilt/ I. Baskı, İstanbul

HASANOĞLU, Mürteza., CEMİLLİ Elnur, (2006); Güney Kafkasya'da ABD Politikası, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

Helene, Carrere (2002); Lenin Biyografisi, (Çev: A. C. AKKOYUNLU), Doğan Kitapçılık Yayınevi, İstanbul

İRGE, Filiz (2006); Sovyetlerden Rusya Federasyonu'na Balkanlar - Orta Asya - Kafkaslar Kapitalist Kuşatma, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

İŞYAR, Ömer G (2004); Bölgesel ve Global Güvenlik Çıkarları Bağlamında Sovyet - Rus Dış Politikaları ve Karabağ Sorunu, Alfa/Aktüel Kitapevi Yayınları, İstanbul

KLÜÇEVSKİY, Vasiliy (1990); İstoriçeskiye Portreti, Pravda Yayınları, Moskova-Rusya

KOSTOMAROV, Nikolay, (1989); İstoriçeskiye Proizvedeniye, Kiev Devlet Üniversitesi Yayınları, Kiev.

KAMALOV, İlyas (2004); PUTİN'nin Rusya'sı, KGB'den Devlet Başkanlığına, Kaknüs Yayınları, İstanbul

KAMALOV, İlyas (2008); Putin Dönemi Rus Dış Politikası, Moskova'nın Rövanşı, Yeditepe Yayınevi 73, I. Baskı. İstanbul

KAKINÇ, Halit (2003); Sultan GALİYEV ve Milli Komünizm, Bulut Yayınları, 3. Baskı, İstanbul .

KAGARLİTSKİ, Boris (1996); Rusya' da Kopitalizm Neden Tutmadı, Metis Yayınları, İstanbul.

KOLESNİKOV Aleksandr, "Ruskiye v Kaşgariye", Rusların Orta Asya ve Türkistan'da Yayınları konusu için bkz. Bişkek, 2006, ss.34-59).

KINIKLIOĞLU Suat, "Türk-Rus İlişkilerinin Anatomisi", *Avrasya Dosyası*, C:12, S:1, 2006, Ankara

MASLOVA, Natalya (1994); Nikolay I. Rossiyskiye Samoderjtsı, 1801-1917. Ruslana Yayınları. Moskova

MSTİSLAVCKİY, Sergey (1998); Rusya'yı Dönüştüren Beş Gün, (Çev: Erdal DEMİRCİ), Ceylan Yayıncılık-26, İstanbul

MİKAİL, E Hasan (2007) Yeni Çağlar ve Rus Dış Politikası, IQ Kültür Sanat Yayıncılık. I. Baskı İstanbul

MİKAİL, E Hasan (2008) KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına, Putin Dönemi Rusya, IQ Kültür Sanat Yayıncılık. I. Baskı İstanbul

ORLOV, Aleksandr., GEORGİYEV, Vladimir., SİVOKHİNA, Tatyana., (2006); İstorya Rossii, Lomonosov Üniversitesi Tarih Fakültesi çalışmaları sonucu, Yaroslav Poligraf Kombinat Yayınları, Yaroslav-Rusya.

ÖZCAN, Gencer., ŞULE Kut (2000); En Uzun On Yıl-Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde 90'lı Yıllar. Büke Yayıncılık, İstanbul.

PARKER, Davit (2003); Batı'da Devrimler ve Devrimci Gelenek 1950-1991 (Çev: Kemal İNAL), Dost Kitapevi Yayınları, Ankara

PLATONOV, Anatolyeviç (1995); İstoriya Ruskogo Narada v XX veka, Voskresiniye Yayınları, Moskova

PATRICK Conway, 1994. "Kazakhstan: Land of Opportunity", Current History, no.582. Forsythe, Rosemarie, 1996. The Politics of Oil in the Caucasus and Central Asia, Adelphi Paper 300. Oxford University Press.

Rusya Federasyonunda ki Gelişmeler, Etkileri ve Türkiye (1995); Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul

SANDER, Oral (2005); Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918'e, İmge Kitapevi Yayınları, 13. Baskı, Ankara.

SAPMAZ Ahmet, (2008) *Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri*, Ötüken yay., İstanbul

STEPHEN, Lee (2004); Avrupa Tarihinden Kesitler 1494-1789'e, Dost Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara).

SMİRNOV, Anatoliy (2005); Sovyet Rusya'sında İslam Tarihi İncelemeler, (Çev: Arif BERBEROĞLU), Evrensel Basım Yayınları, İstanbul

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi (1975)
Aydınlık Yayınları. İstanbul

SEVER, Metin., KILIÇ, Ebru., (2001); Düşmanını Arayan Savaş,
Everest Yayınları, İstanbul

ŞIKMAN, Pavlov, (1997); Deyateli Oteçestvennoy İstorii,
Biografiçeşkiy Spravoçnik, Moskova Devlet Üniversitesi Yayınları,
Moskova

STEFANOV, Aleksandr. (1991); Natsionalnıy Sastav Naseleniia SSSR,
Finansy i Statistika Yayınları, 2. Baskı Moskova

ŞAMA, Ekrem (2004); Hilelerle Çanakkale, Gonca Yayınevi, 3. Baskı,
İstanbul

TÜRKMEN, Zekeriya (2006); XIX. Yüzyılı Başlarında Rusya'nın
Güney Kafkasya Politikası, Manas Üniversitesi Yayınları. Bişkek

TODD, Emmanuel (2004); İmparatorluktan Sonra Amerikan Sisteminin
Çöküşü, Dost Kitapevi Yayınları, ss. 135-137, Ankara

VOLİN, V. M, (2004); Sovyet Ülkesinde Sosyalizmin Zaferi İçin 1917-
1947, (Çev: İbrahim OKÇUOĞLU), Ceylan Yayınları – 121, İstanbul

WERTH, Nicolas (2004); 1917 Rus Devrimi, Genel Kültür Dizisi, Yapı
Kredi Yayınları, İstanbul

YAPICI, Utku, “Küresel Süreçte Türk Dış Politikası'nın Yeni Açılımları,
Orta Asya ve Kafkasya, Otopsi Yayınları, Mayıs 2004, s. 54. İstanbul

YELTSİN, Boris N., (2001); Gece Yarısı Günlükleri, (Çev: Ahmet
FETHİ), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

YERGİN Daniel - Gustafson Thane, 1994 *Rusya 2010 ve Dünyadaki
Yeri*, Sabah Kitapları, İstanbul.

YEŞİLOT, Okan (2005); “Değişen Dünya Düzeninde Kafkasya”,
Bayrak Matbaası, Kitabevi Yayınları, İstanbul

YEŞİLOT, Okan (2004); “Hacı Zeynalabdin TAGIYEV, Azerbaycan
İçin Birçok İlki Gerçekleştirmiş Efsanevi Petrol Kralı'nın Hazin Sonu”,
KAKNÜS Yayınları, İstanbul

MAKALELER

AGAYEV, Merdanguli (2004); “Rusya Federasyonu’nda Etnik Kökenli Suç Örgütleri ve Organize Suçlar” (Der). BÜYÜKAKINCI E, Değişen Dünya’da Rusya ve Ukrayna, Phoenix Yayınevi, Ankara

AKKAN Faruk, “Putin Eski Sovyet Dünyasının Monarkı Olacak”, [http://www.haberrus.com / index](http://www.haberrus.com/index) (07.04.09).

AKKAN Faruk, “Belarus: Rusya’nın Önünde Diz Çökmeyeceğiz”, [http:// www.haberrus.com / index](http://www.haberrus.com/index)(08.04.09)

ASLANLI Araz, “BDT’den GUAM’a Oradan Demokratik Seçim Birliği’ne”, tr.rutam.org (27.02.09) “BDT’den İlk Kim Çıkacak”, [/htt//. www.diplomatikgozlem.com](http://www.diplomatikgozlem.com) (27.02.09)

BANU Şennur., BİÇEL Çağla., ARDA Aygül., (2004); “Orta Doğu, Orta Asya ve Kesişen Yollar”, (Der); KONA, Güngörmüş, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

CAFERSOY, Nazim., ELNUR Soltan, (2003); “Irak Krizinde Rusya, Stratejik Analiz”, ASAM Yayınları Cilt.3, sayı 36, İstanbul

EKİCİ Gökçen, (2004); “Özbekistan-ABD İlişkilerinde Saros Faktörü”, Stratejik Analiz, ASAM Yayınları, Cilt. 5, Sayı . 54, İstanbul

FREEDMAN, Robert (2001); “1990’larda Rusya-İran İlişkileri”, Avrasya Dosya’sı, ASAM Yayınları, Rusya’ya Özel, Cilt: 6. Ankara

GAZİGİL, Orhan (2005); “Rusya’da Avrasyacılık Düşüncesi ve Yeni Alternatif Arayışları”, Avrasya Etütleri Dergisi Yayınları, Ankara

Gazprom Mavi Akım 2 Üzerinden Ermenistan’a Doğalgaz Gönderecek”, [http:// www.haberrus.com](http://www.haberrus.com) (07.04.09)

GÜLŞEN Halit, “Rusya Ne Yapmak İstiyor?”, [www.asam.org.tr / tr / yazigoster.asp?id = 3054](http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?id=3054) (05.03.09)

GÖKAY Bülent, 1998. “Caspian Uncertainties:Regional Rivalries and Pipelines”, Perceptions- Journal of International Affairs (Ankara), no.1.

İLYİN Pyotor, (1984); “İstoriya İskustvo”, Oteçestvennaya İstoriya, Multimedya Yayınları, Moskova

KACZMARSKİ Martin, “Rusya BDT Yerine Yeni Bir Güvenlik Sistemi Oluşturuyor”, www.turksam.org.tr (27.02.09)

KAMALOV İlyas “Gazprom’un İştahı Moskova’nın BDT Politikasına Zarar Veriyor”, www.asam.org.tr (05.03.09)

KAMALOV İlyas, “BDT Coğrafyasındaki Devrimler ve ABD-Rusya İlişkileri”, www.tumgazeteler.com (27.02.09)

KAMALOV İlyas, “Sonu Gelmeyen Rus-Gürcü Gerginliği”, www.asam.org.tr (27.02.09)

KAMALOV İlyas, “BDT Coğrafyasında Referandumlar Zinciri”, www.asam.org.tr / tr / yazigoster.asp? (05.03.09)

KAMALOV İlyas, “Tamam mı Devam mı?”, //http://www.asam.org.tr / tr / yazigoster.asp?kat1=6(05.04.09)

KAMALOV İlyas, “Rusya ABD’nin Arka Bahçesine mi Yerleşiyor?”, www.asam.org.tr (05.03.09)

KARADAĞ Muhammet, “Beyaz Rusya İle Olan İlişkiler Örneğinde Moskova’nın Hakimiyet Kurma Savaşı”, www.bilgesam.org (27.02.09)

KOROBKOV Andrey., BÜYÜKAKINCI, Erhan (2004); “Sovyet Sonrası Göç Hareketlerinin Oluşumunda Etnik ve Mesleki Etkinler”, (Der). BÜYÜKAKINCI E, (Çev: Yavuz SEZEN), Değişen Dünya’da Rusya ve Ukrayna, Phoenix Yayınevi, Ankara

KONA Güngörmüş, (2002); “Türkiye- Rusya Federasyonu ve Orta Asya Cumhuriyetleri Ekonomik İlişkileri ve Olası Siyasi Yansımalar” IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

KİBAROĞLU, Mustafa (1999); “İran Nükleer bir Güçmü Olmak İstiyor”? Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Cilt.5. Sayı 3, İstanbul

KIRAÇ, Gürol (2004); “Bağımsızlık, Tam Bağımsızlık”, Cumhuriyet Strateji, ASAM Yayınları, İstanbul

KÜLEBİ Ali, (2006); “Çin ve Rus kuvvetlerinin katılımı ile gerçekleşen ilk tatbikat, 19 ağustos 2005 tarihinde gerçekleşmiştir”, ŞİÖ Güçleniyor, Cumhuriyet Strateji, ASAM Yayınları, İstanbul

KÜLEBİ Ali, “Rusya’nın Türk Avrasya’sındaki Çabaları”, www . tusam. net/ makaleler. asp?id = 889 (28.02.09)

KÜLEBİ Ali, “Rusya’nın Dış Politikası ve Küresel Çabaları”, www. tusam. ne / makaleler.asp?id = 30 (27.02.09)

MEYER Mihal, (2003); “18’ci Yüzyıldan Günümüze Rusya ve Türkiye İlişkileri”, Dünden Bu Güne Türkiye ve Rusya, Politik, Ekonomik ve Kültürel İlişkiler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

OGAN Sinan, “Rusya Federasyonu’nun Bölge Politikasında Ağırlık Merkezi Türkiye’den Yunanistan’a Kayıyor”, www. turksam. org/tr /a1365. html (28.02.09)

OGAN Sinan, “Türkiye - Rusya Stratejik Bir Ortak Olabilir mi?”, www. haberrus. com / index.php (04.03.09)

ÖZBEK Nadir, “Rus Dış Politikasında Yeni Yönelim ve Türk Cumhuriyetleri”,1996 Avrasya AraştırmalarıDosyasi, Cilt:3,Sayı:4, Ankara.

PALA, Cenk ve Emre ENGÜR, 1998. “Kafkasya Petrolleri 21. Yüzyılın Eşiğinde Hazar Havzası ve Türkiye”, İşletme ve Finans Ankara, no.152.

PANFİLOVA Viktoriya, “Kak Jivyotsa Ruskim v Tsentralnoy Aziyi”, 30 Haziran 2006, http // www. apn,kz/publications)

“Rusya ve Beyaz Rusya’dan Ortak Dış Politika İzleme Anlaşması”, www. haberler. com (27.02.09)

RAZOV Sergey, 1997.“New Developments in Central Asia”, International Affairs (Moscow), no.3.

SOMUNCUOĞLU Anar, (2001); “Rusya Federasyonu’nda Merkez-Bölge İlişkilerinin Ekonomik Boyutu”, Avrasya Dosya’sı, ASAM Yayınları, Rusya’ya Özel, Cilt: 6, Ankara

SOMUNCUOĞLU Anar, “Öncelikli Hedef” - “Yakın Çevre”, www. tusam. net / makaleler. asp?id = 892 (28.02.09)

SOMUNCUOĞLU Anar, “Rusya’ya Karşı Baltık-Karadeniz Hattı”, www.tusam.net/değerlendirme.asp? (28.02.09)

SOMUNCUOĞLU Anar, “Rus Dış Politikasının Dönüşümü”, www.tusam.net/makaleler.asp?id=571 (27.02.09)

SÜREK Şevket, “Rusya ve BDT Ülkeleri Pazarı”, www.referansgazetesi.com/haber.aspx? (27.02.09)

TEPE B. E (2001); “Rusya Federasyonu Ülke Raporu”, Avrasya Dosyası, ASAM Yayınları, Rusya’ya Özel, Cilt: 6, Ankara

TİNGUY, Anne (1997); “Rusya’nın Bir Güney Politikası Var mı”? (Der); VANER Semih, Unutkan Tarih, Metis Yayınları, İstanbul.

TUNCER, İdil (2000); “Rusya Federasyonunun Yeni Güvenlik Doktrini: Yakın Çevre ve Türkiye”, (Der); Gencer Özcan ., Şule Kut ., Bükre Yayınları, İstanbul.

UYSAL, F., “Özbekistan”, Avrasya Bülteni, Eylül 2004, Sayı. 26, s. 5-9.

YAPICI, Utku (2004); “Küresel Süreçte Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya”, Otopsi Yayınları, İstanbul

YEGOROV, Viktor (2003); “Türkiye Rusya İlişkilerinde Hazar Denizi Bölgesi Sorunu”, (Der); KAZGAN Gülten., ULÇENKO Natalya, Düünden Bugüne Türkiye ve Rusya, Politik, Ekonomik ve Küresel İlişkiler, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

DERGİLER

EROL Mehmet Seyfettin, (USAK Orta Asya Uzmanı)., “Yeni Dönemde Türkmenistan Dış Politikası ve Enerji Boyutu”, Orta Asya ve Kafkasya Araştırmaları Dergisi, 26 Şubat 2007, Ankara

GENÇ Semra, “Putin Döneminde Rusya’nın Ortadoğu Politikası ve Yeni Avrasyacılık”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 10, S:37, Mayıs-Temmuz 2008, s.3.

İMANOV Vügar, “Klasik Avrasyacılık: Rus Medeniyet Kimliği İnşası”, Akademik Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, S:35, Kasım 2007-Ocak 2008, s.4.

KAMALOV İlyas, “Gazprom’un Avrupa’yı Fethi”, *Stratejik Analiz*, C:7, S:81, Ocak 2007, s.93.

PAMİR Necdet, (2003); Jeopolitik, Bilimsel Araştırmalar Dergisi, Melisa Matbaacılık Yayınları, Sayı : 7, İstanbul

OGAN, Sinan (2001); KAMİL Ağacan; “Güney Kafkasya’da Yeniden Başlayan ve Bitmeyen Soğuk Savaş”, *Stratejik Analiz Dergisi*, ASAM Yayınları, Cilt: 2, Sayı: 13, İstanbul.

İNTERNET

www.	turkcebilgi	.	com
www.	gbg.bonet	.	se
www.	stalinkaynak	.	com
www.	cankaya.gov	.	tr
www.	stradigma	.	com
www.	usemb-ankara.org.		tr
www.	praviteli	.	ru
www.	usakgundem	.	com
www.	milliyet.com	.	tr
www.	zaman.com	.	tr
www.	tumgazeteler	.	com
www.	azerbaycan.ihh.org.		tr
www.	guncelle	.	com
www.	egitimaileforum.		com
www.	meyilli	.	com
www.	orsam	.	org.tr
www.	tusam	.	net
www.	istoryasscb	.	ru
www.	frm.ekshi	.	net / özb/cumh
www.	asam.org	.	tr/tr/yazigoste

Ö Z G E Ç M İ Ş

09.05.1974 Özbekistan Cumhuriyetinde doğdum.

Düz Lise eğitimimi Andijan Vilayetinin, Kurgantepe İlçesi, Vladimir İlyiç Lenin adına, genelöğretim okulundan 1991' de tamamladım.

Üniversite Lisansımı, 1991-1997 yılında Azerbaycan'da, **Bakü Devlet Slavyan Üniversitesinden** mezun oldum.

Ahıska Türkleri olarak, TBMM'nin 1992 tarih ve 3835 sayılı Kanununa istinaden, 1998'de Türkiye'ye aile ve akraba toplulukları olarak göç ederek, 2002 itibarıyla Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı oldum.

Türk Dünyası Akraba Toplulukları Öğrencileri için, açılan kontenjanından yararlanarak, Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Strateji Bilimi Bölümü'nün Yüksek Lisansı'na başladım.

2002'den itibaren, Devletin Kamu Personeli olarak, Gebze Belediyesi İşletme ve İştirakler Müdürlüğünde görev yapmaktayım.

Evliyim, İlyaz ve Ahmet adında iki çocuk babasıyım.

HARİTALAR

Özbekistan Cumhuriyeti

Kazakistan Cumhuriyeti

Kırgızistan Cumhuriyeti

Türkmenistan Cumhuriyeti

Tacikistan Cumhuriyeti

Azerbaycan Cumhuriyeti

Gürcistan Cumhuriyeti

Ermenistan Cumhuriyeti

Ukrayna Cumhuriyeti

Rusya Federasyonu

Beyaz Rusya Cumhuriyeti

Moldavya Cumhuriyeti

Bağımsız Ülkelerin Devlet Başkanları'nın İsim ve Fotoğraf Sıralaması

			
ALİYEV İ. Azerbaycan	MEDVEDYEV D. Rusya Federasyonu.	SAKAŞVİLİ L. Gürcistan	NAZARBAYEV. N Kazakistan
			
TİMOŞENKO Yu Ukrayna	LUKAŞENKO A. BeyazRusya	VORONİN B. Moldavya	KARİMOV İ. Özbekistan
			
BAKIYEV K. Kırgızistan	RAHMANOV E Tacikistan	BERDIMUHAMEDOV G Türkmenistan	SARKISYAN S. Ermenistan